

Kan deltakelse i kropporienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling?

En sammenlikning av grupper med og uten oppvarming.

Jan Sjøberg

Masteroppgave i psykologi. Psykologisk institutt.

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2009

Forord

Arbeidet med denne mastergradsoppgaven i psykologi har vært spennende og meningsfylt, og har gitt mulighet til fordypning i et tema som interesserer meg og som jeg synes er viktig: temaet oppvarmingsøvelser. I forbindelse med oppgaven har jeg hatt flere veiledere, noe som har gitt berikelse i form av at jeg har fått hjelp til ulike aspekter; bl.a. det å designe og gjennomføre en undersøkelse, forståelse av datamaterialet fra flere perspektiver og konkret skriving og rapportering fra undersøkelsen.

Takk til Stein Bråten som var åpen for å veilede i forhold til dette temaet om kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelser, og som inspirerte meg til å lage en undersøkelse som grunnlag for denne masteroppgaven. Han har i hele dette mastergradsarbeidet vist engasjement for temaet for undersøkelsen, og for å skape interessante forståelser - noe som har vært til stor inspirasjon, også for periodene mellom veiledningene. Han har videre gitt god veiledning og støtte da utfordringer dukket opp underveis i gjennomføringen, i analysen og i arbeidet med den endelige teksten. Med sitt arbeid innen spedbarnsforskning, med bl.a. vekt på ulike intersubjektivitetsformer, har hans tilnærming vært til uvurderlig hjelp for å finne egnede måter å forstå datamaterialet til undersøkelsen på.

Jeg vil takke Malvern Lumsden som kom inn som veileder etter at undersøkelsen var gjennomført. Jeg er glad for at han var villig til å tre inn på kort varsel og kunne bistå fram mot innlevering. Han har veiledet i forhold til selve skriveprosessen fram mot denne rapporten fra undersøkelsen. Ved at han kjenner godt til temaet som undersøkelsen tar for seg, både teoretisk og ut fra praksis, ble veiledningen konkret og nyttig fra første stund. Ved forslag til strukturell oppbygging av teksten og til diverse endringer, har hans bidrag vært avgjørende for å få til en avgrenset tekst, spesielt med tanke på at datamaterialet har vært omfangsrikt og krevende å få oversikt over.

I tillegg vil jeg takke Karsten Hundeide som veiledet i første halvdel av mastergradsarbeidet. Veiledningssamtalene kretset fra konkrete analyser og forståelser av datamaterialet til teoretiske og vitenskapsfilosofiske tilnærminger. På bakgrunn av det noe begrensede format masteroppgaven skal ha, har det blitt viet forholdsvis liten plass til å se på datamaterialet ut fra slike ulike vitenskapsfilosofiske perspektiver.

Jeg vil også takke de skolene jeg har vært på, og spesielt rektorene, for at de la til rette for at undersøkelsen kunne gjennomføres; og elevene som ved sin deltakelse og innsats har skapt selve datamaterialet for undersøkelsen. Videre vil jeg også takke andre i folkehøyskolemiljøet: Skolene der forundersøkelser ble gjort, folkehøyskolekontoret sentralt (NF), lærere og andre som jobber i folkehøyskolen, og elever / tidligere elever i folkehøyskoleslaget. Spesiell takk til kolleger og elever ved Vestoppland Folkehøyskole gjennom de årene jeg arbeidet der, der det har vært brukt kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelser i stort omfang, og der jeg har erfart betydningen av det å benytte slike øvelser for undervisning og for et skolemiljø som helhet. Jeg vil i tillegg nevne viktige samtaler jeg har hatt med diverse fagpersoner fra universitetsmiljøet, og venner og nære personer som har involvert seg både med faglige input og viktige bidrag i prosessen med arbeidet med undersøkelsen og skrivingen.

Vedlegg angående koder, transkripsjoner, utdypende analyser fra datamaterialet, informasjonsmateriell til deltakelse i undersøkelsen, kontrakt med deltakerne m.m., kan fås ved henvendelse til forfatteren. Det henvises i teksten til to dokumenter under arbeid. Den ene omhandler empirisk utdypning med protokoll for analysen og utdypet analyse av eksempler fra datamaterialet (Sjøberg, 2009a - u.a. dvs. under arbeid). Den andre omhandler metodiske og teoretiske refleksjoner over forskningsprosessen knyttet til undersøkelsen til grunn for denne masteroppgaven (Sjøberg, 2009b - u.a.).

Innhold

SAMMENDRAG	VI
1. INNLEDNING	1
2. UNDERSØKELSE OM HVORDAN DELTAKELSE I OPPVARMING KAN PÅVIRKE ETTERFØLGENDE SAMHANDLING.....	7
2.1 DESIGN.....	7
2.2 PROSEDYRE.....	8
2.3 ANALYSEN	11
2.4 ETISKE OVERVEIELSER	13
3. RESULTATER.....	15
3.1 SAMTALEDELEN AV SAMHANDLINGEN	15
3.1.1 Skole y: Større grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene i gruppene med oppvarming	15
3.1.2 Skole x: Noe større grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene i gruppene med oppvarming	21
3.2 SAMHANDLINGEN I DET GRUPPENE GJORDE SAMMEN OG I VIDEOAVSPILLINGEN.....	23
3.2.1 Skole y: Større grad av intersubjektiv deltakelse i utførelsen av den praktiske samhandlingen i gruppene med oppvarming	23
3.2.2 Skole x: Noe større grad av intersubjektiv deltakelse i utførelsen av den praktiske samhandlingen i gruppene med oppvarming.....	25
3.3 INTERSUBJEKTIV DELTAKELSE I OPPVARMINGSØVELSENE.....	27
3.3.1 Observasjon av oppvarmingsdelen	27
3.3.2 Deltakernes egne vurderinger ut fra spørreskjema.....	29
3.3.3 Deltakernes uttalelser fra gruppeintervjuene.....	32

3.4	OPPSUMMERING OG UTDYPET FORSTÅELSE AV RESULTATENE	33
3.4.1	<i>Oppsummering av resultatene for skole y og skole x.....</i>	<i>33</i>
3.4.2	<i>Utdypet forståelse av enkelte av resultatene.....</i>	<i>36</i>
3.4.3	<i>Samhandlingen forstått i lys av teoretisk funderte begreper – konsentrert om skole y</i>	<i>39</i>
4.	DISKUSJON.....	44
4.1	FORSØKSVISE FORKLARINGER PÅ FORLØP I GRUPPENE MED FORSKJELLIGE UTGANGSBETINGELSER	44
4.2	UTGANGSPUNKT FOR VIDERE FORSKNING	51
5.	KONKLUSJON	56
5.1	OPPSUMMERING AV RESULTATENE FRA UNDERSØKELSEN.....	56
5.2	TEORETISKE KONKLUSJONER	57
5.3	FORSØKSVISE FORKLARINGER PÅ FORSKJELLENE MELLOM SKOLENE	57
5.4	VIDERE FORSKNING.....	58
5.5	AVSLUTTENDE ORD.....	59
	REFERANSER	60

Sammendrag

Undersøkelsen tar for seg hvordan primært nonverbale kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser - i form av bevegelse, leik, dans og kroppskontakt - kan påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling. Fire grupper fra to ulike folkehøyskoler fikk oppvarming og fire grupper fikk ikke oppvarming før samtale. Samtalen handlet om temaet å kjenne hverandre, og skulle kunne ut i en beslutning om å gjøre noe sammen, med tilhørende gjennomføring av dette. Deretter så gruppene sine egne samtaler på video.

Resultatene viste større grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling for gruppene med oppvarming, sammenliknet med gruppene uten. Det var sammenheng mellom grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene og grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling. I forståelsen av resultatene trekkes inn begreper og modeller fra bl.a. Stern om nå-øyeblikk, fra Bråten om altersentrisk deltakelse, fra Trevarthen om primær intersubjektivitet, fra Petzold om ulike synkronisitetsnivåer og fra Collins om interaksjonsrituale.

Det argumenteres for at deltakelsen i oppvarmingsøvelsene påvirket den intersubjektive deltakelsen i etterfølgende samhandling, men at null-hypotesen kan ikke utelukkes.

1. Innledning

Bakgrunn for prosjektet

Utgangspunktet for å skrive denne masteroppgaven, var å utforske hvilken betydning det kan ha for etterfølgende samhandling å delta i kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelser. Stern viser i sin bok *The Present Moment* (2004) et eksempel på det jeg ønsket å finne ut mer om. Han forteller om en jente og en gutt som ønsker å bli kjent med hverandre, og de bestemmer seg for å gå på skøyter sammen. De danser en noe keitete ("clumsy") dans. Når jenta er like ved å falle, hjelper gutten henne og omvendt. Stern beskriver hvordan de nevrologisk og opplevelsesmessig deltar i hverandres kroppslige følelser. I andre deler av boken til Stern beskrives dette fenomenet nærmere ved å henvise til speilnevroner (Rizzolatti et al. 2002). Disse speilnevronene ligger i de premotoriske områder av hjernen, og ser ut til å understøtte det å oppleve andres opplevelser og handlinger, sentrert i den andre (Bråten, 2007a og b). Det er mye latter mellom jenta og gutten, men de snakker egentlig ikke sammen, det er ikke rom for det. Når de etter en halv time går på kafé etter å ha stått på skøyter sammen, kjenner de ennå ikke hverandre *eksplisitt*, men, som Stern sier det, de har begynt å kjenne hverandre *implisitt*¹. Under skøytingen har de skapt et implisitt intersubjektivt felt: "*They have vicariously been inside the other's body and mind, through a series of shared feeling voyages*" (Stern, 2004, s. 174). Når de snakker sammen etterpå, vil dette samskapte implisitte feltet tjene som en bakgrunn for det som blir sagt. Stern legger til at deres eksplisitte kommunikasjon også vil tjene som bakgrunn for deres nonverbale uttrykk mens de snakker sammen.

Dette eksemplet fra Stern kan oppfattes som en *oppvarmingsøvelse*. Slike øvelser har blitt utviklet i mange år innen bl.a. innen psykodrama (Moreno, 1953), intergrativ terapi (Petzold, 2003) og andre humanistisk orienterte terapitradisjoner. Tilsvarende øvelser er etter hvert også tatt i bruk innen andre arenaer som skolemegling og andre former for konflikthåndtering, personalutviklingskurs og andre pedagogiske opplegg, og liknende. Her legges vekt både på psykisk og sosial oppvarming, så vel som på fysisk oppvarming, og er dermed noe annerledes enn oppvarming i idrettssammenhenger.

Til tross for at oppvarmingsbegrepet er nokså utbredt, har jeg funnet svært lite forskningslitteratur om slike øvelser og hvordan deltakelse i disse eventuelt kan påvirke gruppesamhandling – jfr. søk i ulike databaser (Google scholar, Psych info, Bibsys m.fl.) og via referanselister fra aktuelle fagbøker og -artikler. Det meste av litteratur jeg har funnet om slike øvelser, er fra 60- og 70 tallet, om dramapedagogikk, encounter grupper og ulike humanistisk orienterte terapiformer (for eksempel Lipschutz, 1976, Egan, 1970; Rogers, 1971; Torbert, 1972). Denne litteraturen omhandler først og fremst nedskrevne case og vurderinger i forhold til disse, og er i liten grad basert på systematiske observasjoner i mer kontrollerte settinger. Petzold gir den mest inngående litteraturen som jeg har funnet på temaet (Petzold, 1988). Petzold presenterer en modell om hvordan deltakelse i kroppsorienterte øvelser stimulerer synkronisitet på ulike funksjonsnivåer hos mennesket - på kroppslige, emosjonelle, tankemessige og viljesmessige nivåer (Petzold, 2004). Som bakgrunn for modellen, henviser han til vitenskapelige studier innen nevrobiologisk forskning, bl.a. fra Damasio (2001, 2002), og eksperimentelle studier om hvordan fysiske bevegelser ”smitter” fra en person til en annen (bl.a. Schmidt, 1990). At det her ikke vises til forskning direkte på oppvarmingsøvelser, understøtter mine funn om at det er gjort lite forskning på dette området - kun tilgrensende studier. For mer utførlig redegjørelse av forskning og faglitteratur knyttet til problemstillingen for undersøkelsen, og også til litteratur relevant for analysen av datamaterialet, henviser jeg til ”*Literature Review*”, Sjøberg (2006).

Min motivasjon for å utdype dette temaet om oppvarmingsøvelser og hvordan deltakelse i dette kan påvirke samtaler og annen samhandling, har jeg fra omfattende erfaringer fra det å benytte slike øvelser innen undervisning, konflikthåndtering, terapi og sosiale arrangementer. Mine mer subjektive erfaringer, basert på egne observasjoner og tilbakemeldinger fra andre, primært fra undervisningssituasjoner, handler om at slike øvelser kan bidra til økt konsentrasjon, kontakt og oppmerksomhet, både innad i relasjon til en selv og utad i relasjon til andre. Disse erfaringene har spesielt vært knyttet til temaene kommunikasjon, personlig og mellommenneskelig utvikling og til fredsarbeid. I denne sammenhengen har jeg vært opptatt av å utforske om bruk av slike øvelser kan ha flere

---

¹ Eksplisitt defineres slik av Stern: Symbolsk, mulig å verbalisere og å fortelle, reflektert og bevisst (declarative). Implisitt definerer han slik: Ikke symbolsk, ubevisst, i betydning å ikke være reflektert, eller bevisst (Stern, 2004, s. 113).

anvendelsesområder og om de kan benyttes i større omfang enn det som er vanlig i dag. Et slikt anvendelsesområde er i forhold til etterfølgende samtaler og til praktisk samhandling. Som et utgangspunkt, har jeg derfor ønsket å samle kunnskap mer systematisk, for å finne ut mer konkret om slike øvelser kan påvirke, og evt. stimulere, etterfølgende samhandling.

Siden slike oppvarmingsøvelser som undersøkelsen handlet om å skaffe kunnskap om, blir anvendt i mange sammenhenger i samfunnet i dag, vil det være av nytte og av betydning å få mer kunnskap om dem.

Problemstilling og avgrensning

I tråd med det innledende eksemplet fra Stern, ønsket jeg å utforske nærmere hvordan hovedsakelig nonverbalt orienterte oppvarmingsøvelser kunne påvirke etterfølgende smågruppesamhandling. Jeg la derfor opp en undersøkelse som kunne bidra til å gi økt kunnskap om dette, ved å danne grupper med og uten slik oppvarming forut for samtale og påfølgende aktiviteter, for så å sammenlikne gruppene.

Problemstillingen til grunn for designet, og for denne masteroppgaven, er:

Kan deltakelse i kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling?

Denne problemstillingen handler altså om å finne forsøksvise svar på spørsmålet om smågruppesamhandling, med et hovedfokus på samtaler, kan bli påvirket av å delta i slike oppvarmingsøvelser. *Problemstillingen søkes altså belyst ved først og fremst å analysere intersubjektiv deltakelse i samtale.* I dette inngår også å identifisere aspekter ved intersubjektiv deltakelse i samtale, og å drøfte mulig sammenheng med deltakelse i slike øvelser². Det blir også sett på om deltakelse i oppvarmingsøvelser kan påvirke påfølgende praktisk samhandling, og til dels også de andre samhandlings-delene som inngår i undersøkelsesopplegget. Likeledes vil også oppvarmingsdelen bli gjenstand for analyse.

Spørsmålsstillingen er av generell art og er i utgangspunktet ikke knyttet til bestemte deltakere eller kontekster. Men siden undersøkelsen er gjennomført med bestemte deltakere i tilhørende kontekster, vil i midlertid spørsmålene forsøksvis bli besvart innenfor slike

---

² For mer inngående beskrivelse av disse aspektene, med tilhørende protokoll til grunn, henvises til Sjøberg (2009a – u.a.)

avgrensede sammenhenger. Undersøkelsesenheterne er smågrupper bestående av folkehøyskoleelever i alder rundt 20 år. Konteksten for undersøkelsen er en folkehøyskolesetting, i tillegg til at selve undersøkelsen danner en egen kontekst for deltakerne. Videre avgrensninger er gjort i og med undersøkelsesdesignet – som blir nærmere beskrevet i kapittel 2.

Ut fra temaet for undersøkelsen og problemstillingen, er det nærliggende å spørre seg *hvorfor* deltakelse i kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelser eventuelt kan påvirke etterfølgende samtaler. Designet er ikke slik at det kan gi et fast svar på dette, og i denne undersøkelsesrapporten er bare deler av et meget omfattende forskningsmateriale tatt med. Der analysen av det utvalgte materialet gir mulighet for det, vil det allikevel framsettes mulige forklaring på sammenheng mellom deltakelse i oppvarmingsøvelser og etterfølgende samtaler.

For mer inngående drøfting av teoretisk og forskningsbasert litteratur som kan relateres til eller danne bakgrunn for det å forstå *om, på hvilke måter og hvorfor* det å delta i slike øvelser kan stimulere eller påvirke, henvises til litteraturgjennomgangen (Sjøberg, 2006).

Begrepsavklaring

Med *kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser* menes øvelser som både har kroppslige elementer i seg som bevegelse og kroppsbevissthet, og som har relasjonelle og samarbeidende elementer i seg. De kroppslige aspektene handler om at øvelsene kan stimulere oppmerksomhet på seg selv og egen kropp, og oppmerksomhet på andre mennesker og omgivelsene. I dette inngår også oppmerksomhet på egne og andres følelser og tanker, noe som gripes i begrepet interkroppslighet fra Merleau-Ponty (1994) (på fransk: *intercorporéalité*, på engelsk: *intercorporeality*, og på tysk: *Zwischenleiblichkeit*, nærmere utdyping også i Petzold, 1988 og 2003). Interkroppslighet innebærer en forståelse av at menneskelige funksjoner som bl.a. persepsjon, følelser og tanker og mellommenneskelig kontakt, har en kroppslig basis. Dette innebærer at kropp ikke kun er en fysisk kropp, men at alt vi opplever, opplever vi med og i kroppen. Når vi som subjekt er i kontakt med andre subjekter, er vi også i kontakt med andres kroppslig funderte opplevelser, og dermed begrepet interkroppslighet. At øvelsene som benyttes i undersøkelsen er gruppedynamiske, innebærer derfor slik interkroppslighet, i tillegg til at øvelsene kan stimulere kreativ

interaksjon deltakerne i mellom. Øvelsene betegnes som *oppvarmingsøvelser* siden de introduseres i forkant av, og tjener som mulig forberedelse til, andre aktiviteter.

Med *intersubjektiv deltakelse* menes aktiv og involverende subjekt-subjekt kommunikasjon (Marcel, 1985). Bråten viser til tre ulike intersubjektivitetsformer (Bråten, 1998a): Primær-, sekundær- og tertiær intersubjektivitet. *Primær intersubjektivitet* handler om å tone inn på hverandres kroppslig-emosjonelle tilstander og uttrykk ("attunement" og "interpersonal communion") (jfr. Trevarthen, 1979). Sekundær intersubjektivitet innebærer å ha felles oppmerksomhet mot et objekt (Trevarthen & Hubley, 1978). Tertiær intersubjektivitet innebærer kommunikasjon via symboler og språk (Bråten & Trevarthen, 2007). Disse intersubjektivitetsformene kan opptre samtidig. Intersubjektiv deltakelse forutsetter altersentrisk deltakelse, dvs, det å kunne ta del i, føle, og avspeile, for eksempel en annens bevegelser (Bråten, 1998, 2007b). Det er spesielt begrepet om primær intersubjektivitet som blir anvendt i analysen.

Begrepet *påvirke* handler om innvirkning, men uten at det dermed menes å skulle finne årsakssammenhenger. Sammenhengene er mer av type handlingsgrunner eller handlingsmotivasjoner; at det kan være aspekter ved øvelsene som kan bidra til bestemt type handlinger eller opplevelser underveis i oppvarmingsøvelsene – som igjen kan få betydning for deltakernes måte å snakke sammen og samhandle på i det videre undersøkelsesforløpet.

Med *smågruppe* menes konstruerte grupper med inntil fem deltakere.

Med *samhandling* menes i denne sammenhengen flere ulike typer: Interaksjon i samtaler - utforskende og reflekterende, og praktisk planleggende samtaler - om et på forhånd definert tema, det å gjøre noe praktisk sammen og det å intervjues og å se på video sammen fra egne samtaler.

Forløp i oppgaven

I kapittel 2 presenteres designet for undersøkelsen med tilhørende metodiske valg. Resultatene fra analysen presenteres i kapittel 3, og i siste av dette kapittelet bringes inn nye perspektiver i forståelsen av undersøkelsen. I kapittel 4 drøftes resultatene i forhold til problemstillingen, og det gis forslag til hvordan undersøkelsen kan tjene som grunnlag for videre forskning. I kapittel 5 oppsummeres og konkluderes det fra undersøkelsen.

Forkortelser som benyttes

O = Oppvarmingsøvelsene som halvparten av gruppene hadde før samtale,

uO = gruppe som ikke fikk oppvarming (u = uten)

mO = gruppe som fikk oppvarming (m = med)

S = Samtalen smågruppene hadde i starten

Gi = Gruppeintervjuet rett etter S

P = Praksis, dvs. det gruppene gjorde sammen for å bli kjent slik de hadde lyst til å kjenne hverandre

V = Videoavspillingsdel, med observasjon, refleksjon og intervju rundt videoopptakene av samtale (S), og for halvparten av gruppene også av oppvarmingsdelen (O)

2Gi = etterintervju, etter V

Skole x og y = de to ulike skolene der undersøkelsen ble gjennomført

U, E, L, N (skole y) og F, A, B, H (skole x) = navn på de ulike gruppene. Numrene etter bokstavene viser til personen i gruppen – talt fra venstre mot høyre i sirkelen (fra der hovedvideokameraet stod) i S.

Gruppedeltakerne beholder samme bokstav og tall gjennom hele undersøkelsesforløpet. Tegnet ' etter bokstaven og tallet, viser at personen er en gutt. Uten dette tegnet, er det en jente.

Følgende grupper hadde oppvarming: U og E fra skole y og A og H fra skole x. Noen ganger nevnes det eksplisitt om gruppene hadde oppvarming eller ikke, for eksempel gruppe U: U(mO), og gruppe N: N(uO)

FL = forskningsleder (meg)

Transkripsjoner:

Sitat av en ytring fra én deltaker

– *Sitat av en ytring fra én annen deltaker*

( ) parentes, kommentar fra andre eller nonverbale signaler mens noen snakker

[ ] parentes, min kommentar eller fortolkning av det som skjer eller som sies

(. .) innimellom et sitat: det hoppes over noe som sies som ikke er nødvendig for poenget fra sitatet.

2. Undersøkelse om hvordan deltakelse i oppvarming kan påvirke etterfølgende samhandling

Undersøkelsesdesign og gjennomføring

På bakgrunn av forskningsspørsmålet og problemstillingen *”Kan deltakelse i kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling?”*, vil jeg i dette kapittelet redegjøre for designet til grunn for undersøkelsen og for hvilke metoder som ble benyttet som grunnlag for å gi utdypende forståelse og svar på dette. Jeg vil også redegjøre for prosedyrene i hele undersøkelsesforløpet.

2.1 Design

Samtale i konstruerte smågrupper som fikk ulike utgangsbetingelser

Undersøkelsen ble, som tidligere nevnt, gjennomført på folkehøyskoler som undersøkelsesarena, og med folkehøyskoleelever som populasjon og undersøkelsesenheter. Undersøkelsen ble foretatt med forholdsvis like grupper av elever på to folkehøyskoler, skole y og skole x, med fire smågrupper à fem elever på hver skole (på skole x ble to av gruppene mindre, se nedenfor), der halvparten av disse fikk oppvarming (O) før samtale (S) og halvparten ikke fikk slik oppvarming før samtale (S). Etter samtalen var det gruppeintervju (Gi) omkring hvordan samtalen hadde foregått, etterfulgt av korte individuelle intervjuer. Deretter skulle smågruppene på egen hånd, og innen en måned, gjennomføre noe praktisk sammen (P) som de hadde planlagt i løpet av samtalen (S). Siste del av opplegget handlet om at deltakerne skulle se på videoene fra sine egne samtaler (V).

Gruppene ble konstruert for undersøkelsen. Selv om gruppene verken var randomiserte eller var mange nok til å kunne gi generaliserbare og signifikante resultater innen kvantitativt orientert forskning, ble gruppene satt sammen ut fra bestemte kriterier for å tilstrebe mest mulig like grupper. Teoretiske drøftinger angående designet og tilhørende vitenskapsfilosofiske forutsetninger, blir drøftet nærmere i Sjøberg (2009b – u.a.).

2.2 Prosedyre

Forundersøkelse

En forundersøkelse med hovedsakelig lik prosedyre som den som blir presentert nedenfor, ble gjennomført på en annen skole enn de to som var med i undersøkelsen. Denne forundersøkelsen ble gjort for å finne ut hvordan alt - fra oppvarmingsøvelsene, samtaletemaet, gruppestørrelsene, til det tekniske utstyret - fungerte, og for at jeg skulle få trening i å lede forløpet. Justeringer ble gjort på bakgrunn av disse erfaringene.

Kontakt med skolen og med elevene i forkant av undersøkelsen

I forkant av undersøkelsen, kontaktet jeg rektorene på de aktuelle skolene for å få innpass og nødvendig tilrettelegging for å kunne gjennomføre undersøkelsen. Deretter ble det sendt et informasjonsbrev til skolens elever, via skolens rektor, der det ble uttrykt ønske om å få frivillige elever til å delta i en undersøkelse. Det ble informert om at undersøkelsen skulle handle om dialoger/samtaler i folkehøyskolen, der elevene også ble informert om at de kom til å være aktive i å frambringe kunnskap om fenomenet. Det ble ikke informert i forkant om at noen av gruppene skulle delta i oppvarmingsøvelser, først etter gjennomføringen av undersøkelsesopplegget ble forskningsspørsmålet formidlet til deltakerne.

Gruppesammensetning

Rektor ved skolene fikk henvendelse om å sette sammen forholdsvis like smågrupper av elever ut fra følgende kriterier: Antall, kjønn, at de ulike linjene ved skolen var representert, og med en generell anmodning om å forsøke å danne så like grupper som mulig.

På skole x var det i gruppe A (med oppvarming, mO) og i gruppe B (uten oppvarming, uO) to gutter i to av gruppene, og det var en gutt i hver av de to andre gruppene på denne skolen, gruppe H (mO) og gruppe F (uO). To av gruppene færre enn fem deltakere, gruppe B hadde fire deltakere og gruppe H hadde tre. På den andre skolen, skole y, var alle gruppene like med hensyn til kjønn og antall, dvs. fire jenter og en gutt i hver gruppe: Gruppe U (mO), gruppe E (mO), gruppe L (uO) og gruppe N (uO). Gruppene på skole y var altså mest like hverandre med tanke på de valgte kriteriene for gruppesammensetning.

Fysisk tilrettelegging: Innredning av rom og opptaksutstyr

Et rom med plass til å gjøre oppvarmingsøvelser og til å ha samtale, ble valgt ut på hver skole. To videokameraer ble satt på stativ, slik at det kunne filmes fra to motsatte vinkler. Antall stoler ble tilpasset antall deltakere, stolene ble plassert i sirkel, med en liten ekstra åpning for det ene kameraet slik at alle deltakerne i gruppen kunne filmes samtidig. I tilfelle komplikasjoner skulle oppstå med videoutstyret, ble i tillegg en lydbåndopptaker benyttet. Noe tilsvarende oppsett ble gjort i gruppeintervjuene og i videoavspillingsdelene.

Forløpet for deltakerne i undersøkelsen

Halvparten av gruppene, de som hadde oppvarming, deltok altså i de kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelsene, punkt 1 nedenfor. Det var tilfeldig hvilke grupper som ble valgt ut til å ha oppvarming. I de resterende delene av undersøkelsesopplegget, punkt 2-5 nedenfor, deltok alle gruppene. Dag A innebar et 3 – 3,5 timers forløp for hver gruppe, dag B valgte gruppene selv lengden på, og dag C innebar ca. 1,5 timers opplegg.

Dag A

1. **Kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser (O).** Varighet: 15 – 20 minutter. Kun for halvparten av smågruppene.

Jeg ga instruksjonene under øvelsene, og i leiken var jeg i tillegg også deltaker.

Oppgavene i oppvarmingsøvelsene:

1. *En leik: "Sola skinner på alle som . . ". Stoler ble satt i en sirkel, en til hver deltaker, unntatt til den i midten som sier "sola skinner på alle som har . ." - for eksempel "alle som har sorte bukser på". Alle som dette gjelder for, inkludert den som er i midten, skal finne en ny plass,. Man må da slåss om å finne en annen stol.*
2. *Alle skulle bevege seg rundt i rommet, strekke og tøye. De ble også bedt om å være oppmerksomme på seg selv og sin egen kropp og på hverandre, og å møte hverandres blikk mens de gikk rundt i rommet.*
3. *Dans til rytmisk musikk. Deltakerne fikk instruksjoner om å bevege seg fritt til musikken, først små bevegelser, så større bevegelser, og etter hvert danse mot hverandre to og to eller tre og tre sammen, og de ble bedt om å ha hendene mot hverandre mens de danset, tyngden mot hverandre. Etter dansen ble hver enkelt bedt om å si et ord som passet for opplevelsen her og nå, eller eventuelt en assosiasjon eller en beskrivelse av hvordan det var å gjøre dette.*
4. *Massasje – med rolig musikk. Deltakerne skulle stå i sirkel og massere skuldrene til den som stod ved siden av, deretter stryke, og så lette klapp. Deretter skulle de gjøre det samme til den som stod ved den andre siden.*

2. **Samtale (S).** Varighet: Ca 80 minutter. Hovedvekten av analysen konsentrerer seg om denne samtalen.

Spørsmålene til samtalen (S):

Temaet som smågruppene skulle snakke sammen om, handlet om det å kjenne hverandre i en folkehøyskolesammenheng. De fleste spørsmålene var av utforskende og reflekterende karakter, og noen handlet om deltakerne personlig seg i mellom, mens de siste tre spørsmålene var praktisk orienterte og henspilte på at deltakerne skulle utføre noe sammen som kunne bidra til at de ble kjent på en måte som de ønsket. Alle gruppene fikk de samme spørsmålene. Gruppene fikk ca 10 minutter til samtale rundt hvert av følgende spørsmål:

1. *I hvilke sammenhenger treffes dere (på folkehøyskolen)?*
2. *I hvilken grad har dere lyst til å kjenne hverandre?*
3. *Vil det å kjenne dere selv være en forutsetning?*
4. *Hvilke vanskeligheter kan dere oppleve? - i forhold til dere i mellom nå og i forhold til å bli kjent slik dere har lyst til.*
5. *Hva har gjort at dere kjenner hverandre slik dere gjør i dag? Hvordan preger det at dere går på folkehøgskole, måten å bli kjent på?*
6. *Hva kan dere konkret gjøre for å bli kjent slik dere ønsker?*
7. *Hvilke hindringer kan komme i veien for å få gjennomført dette? Hvordan overkomme disse hindringene?*
8. *Sett opp konkret arbeidsplan og arbeidsfordeling.*

3. **Gruppeintervju (Gi)** med refleksjoner over hvordan samtalen (S) forløp; om hvordan det var å snakke sammen, og ulike opplevelser underveis i S. Varighet: Ca 60 minutter.

Rett etter gruppeintervjuet hadde jeg korte **individuelle intervjuer** med deltakerne, på ca. 3-5 minutter, for å sjekke ut om bestemte forhold kunne ha virket inn på samtalen, spesielt med tanke på relasjoner deltakerne i smågruppen seg i mellom, dagsform m.m.

Dag B

4. **Praksis/praktisk samhandling (P).** Gjennomføring av det som smågruppene planla sammen i samtalen (S). Varighet på P bestemte deltakerne selv. P skulle gjennomføres innen en måned etter samtalen. Jeg var ikke til stede her.

Dag C

5. **Videotilbakespilling (V).** Deltakerne så sine egne samtaler (S), der de kunne komme med refleksjoner og kommentarer. Noen videoutdrag ble valgt ut av meg, deltakerne kunne også velge ut hva de ville se. Hensikten med videoavspillingsdelen var å fremme deltakernes egen læring, og for meg å få utdypet forståelse av samtalene til bruk i analysen. Varighet: Ca 90 minutter.

Det var etter dette i tillegg et gruppeintervju (2Gi), der deltakerne bl.a. meddelte diverse faktaopplysning om den praktiske samhandlingen de hadde hatt m.m. Spørreskjema om betydning av å delta i oppvarmingsøvelsene, ble delt ut til gruppene med oppvarming.

Følgende deler ble videofilmet: oppvarmingen (O), samtalene (O), gruppeintervjuene (Gi og 2Gi) og videoavspillingen (V).

Min rolle i gjennomføringen av undersøkelsen

Min rolle var ulik i de ulike delene av undersøkelsesoppsettet. I den første delen som halvparten av gruppene deltok i, oppvarmingsdelen, ga jeg instruksjoner, og i den første øvelsen, leiken, deltok jeg i tillegg i selve øvelsen. Det er ikke uvanlig for den som leder slike øvelser, å også selv delta.

Under samtalen (S) ga jeg spørsmålene de skulle snakke sammen om og diskutere. Jeg var åpen for spørsmål dersom de trengte nærmere forklaring på noe, men ellers holdt jeg meg i bakgrunnen. I den tredje delen, gruppeintervjuet (Gi), inntok jeg en intervjuer-rolle. Når gruppene skulle utføre det de hadde planlagt å gjøre (P), var jeg ikke til stede. Deltakerne hadde ingen kontakt med meg mellom dag A og dag C. I videoavspillingsdelen (V) hadde jeg en intervjuer-rolle.

2.3 Analysen

Analysen har hovedsakelig fokusert på samtaledelen; basert på observasjon av videoopptak fra samtalene, men fra observasjon av videoopptak fra de andre delene av undersøkelsesoppsettet: fra oppvarmingsøvelsene (O), fra gruppeintervjuene (Gi) og videoavspillingen (V). Analysen av den praktiske samhandlingen, baserer seg på informasjon fra deltakerne fra etterfølgende gruppeintervju (2Gi). Observasjonene som jeg

gjorde underveis i de ulike delene av undersøkelsen, blir å anse som et bakteppe for mine observasjoner av videoene. Analysen er gjort innenfor en kvalitativ tilnærming, også selv om enkelte koder er kvantifisert. Et dataprogram for kvalitativ analyse, hyperresearch, er benyttet som systemiseringsredskap i dette analysearbeidet. Nærmere beskrivelse av dette datahjelpemiddelet finnes i Chambliss & Schutt (2003) og på www.researchware.com.

Analyseprosessen har bestått av detaljerte og gjentatte observasjoner av datamaterialet som har gitt grunnlag for dannelse av koder og kategorier, som igjen har blitt sjekket i forhold til datamaterialet – i tråd med teori-praksis syklus (Petzold, 2008). Den endelige analysen til grunn for resultatene fra samtaledelen av undersøkelsen, har i stor grad handlet om å identifisere og kode tydelig og avgrenset observerbar atferd med relevans for problemstillingen, og som viste seg med en viss hyppighet eller kvantitet. Det var bare noen få av kodene som tilfredsstilte disse kriteriene.

Datamaterialet har i tillegg blitt sortert ut fra et omfattende antall koder som har dannet grunnlag for kvalitativ analyse, i betydning mer inngående identifisering av aspekter ved den intersubjektive deltakelsen, først og fremst i samtalene, og som kan ha blitt påvirket av det å gjøre oppvarmingsøvelser i forkant. I dette analysearbeidet har abduksjon som metode vært benyttet (Peirce - i Burks, 1958; Bråten, 2007b; Alvesson & Sköldbberg, 2008), ved observasjon av iøynefallende forekomster fra datamaterialet som er gitt forsøksvise forklaringer, for deretter å se om utledninger fra disse stemmer med det øvrige empiriske materialet. Utdrag fra dette analysearbeidet trekkes inn i kapittel 3.4. Mer inngående beskrivelse av nevnte analyseprosess, med tilhørende metodiske og vitenskapsfilosofiske refleksjoner, redegjøres for i Sjøberg (2009b – u.a.).

Antakelser i forkant

Selv om hoveddelen av analysen ble gjort ut fra en forholdsvis åpen innstilling og holdning, vil jeg nevne to antakelser jeg hadde før undersøkelsen ble designet og gjennomført. Den ene handlet om at kropporienterte og gruppedynamiske øvelser ville kunne stimulere til personlig åpenhet - i betydning personlig selvavsløring: Personlig selvavsløring defineres her slik: “*A process whereby an individual voluntarily shares information in a personal way, about his or her ‘self’ that cannot be discovered through other sources*” (Tubbs & Baird 1980, s. 15), med tillegg om at det inkluderer å fortelle noe sårbart om seg selv.

Den andre antakelsen gikk på om oppvarmingsøvelsene kunne bidra til at kritiske nå-øyeblikk fikk større muligheter for forsonende møte-øyeblikk som utgang – i tråd med eksemplet fra Stern nevnt innledningsvis (Stern, 2004). Ut fra dette ble det valgt å benytte Stern sine begreper om kritiske nå-øyeblikk og forsonende møteøyeblikk som analyseredskap i analysen av samtalene. Et kritisk nå-øyeblikk skjer når det oppstår en krise i relasjonen. Stern sier følgende om kritiske nå-øyeblikk: *“an immediate sense that the intersubjective field is threatened, (...) [the] atmosphere is highly affectively charged”* (ibid, s. 167). Et kritisk nå-øyeblikk trenger en løsning, og den mest helende løsningen for relasjonen kan være at denne krisen og spenningen leder til et forsonende møte-øyeblikk og spenningsreduksjon. Stern bruker begrepet *altersentrisk delaktighet* (Bråten, 1998b) i sin definisjon av forsonende møte-øyeblikk. I et slikt forsonende møte-øyeblikk legges ikke vekten på mening, men på opplevelse og implisitt viten, som for eksempel i musikk (ibid, s. 226). Kjennetegn på at det har vært et forsonende møte-øyeblikk, er at det rett i forkant har vært et kritisk nå-øyeblikk, og at det rett i etterkant skjer noe med relasjonen, feltet reorganiseres og får en annen kvalitet.

Jeg hadde også andre idéer på forhånd, bl.a. basert på egen erfaring med slike øvelser og ut fra litteratur innen kroppsterapi, om hvordan de nevnte oppvarmingsøvelsene ville kunne påvirke etterfølgende samhandling - men som ikke på samme måte fikk konsekvenser for utforming av dette designet. Disse nevnte erfaringene og kunnskapen har allikevel vært med i min forståelseshorisont (Gadamer, 1972) – både bevisst/reflektert og ubevisst/ureflektert – når jeg underveis i analysen dannet arbeidshypoteser og gjorde valg og vurderinger som fikk betydning for den endelige analysen som presenteres i denne rapporten.

2.4 Etiske overveielser

Deltakelse, frivillighet og anonymitet

Deltakerne fikk både muntlig og skriftlig forespørsel om frivillig deltakelse i undersøkelsen. I denne informasjonen inngikk etiske forhold knyttet til bl.a. taushetsplikt og anonymitet. Deltakerne ga skriftlig samtykke til deltakelse i undersøkelsen. I undersøkelsen framstilles deltakerne slik at de ikke kan gjenkjennes av utenforstående. På bakgrunn av samtale med Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), medførte ikke undersøkelsen personopplysninger med krav om meldeplikt.

Skjult forskningsspørsmål for deltakerne

Å være helt åpen overfor deltakerne om forskningsspørsmålet i forkant av deltakelse i undersøkelsen, ville vært problematisk ut fra undersøkelsens design. Ingen av deltakerne ble på forhånd informert om at oppvarmingsøvelser skulle inngå i undersøkelsen. Det som deltakerne ble informert om, både fra informasjonsskrivet og fra hva jeg fortalte underveis angående undersøkelsen, var at den handlet om å produsere kunnskap om samtaler i folkehøyskolen. Ved at forskningsspørsmålet som var knyttet til oppvarmingsøvelser og betydning for etterfølgende samhandling, var et annet enn det jeg fortalte deltakerne at undersøkelsen skulle gå ut på, innebar det at noe informasjon ble holdt tilbake. Men ved at deltakerne var aktive i å reflektere over samhandlingene, og spesielt i forhold til samtaledelen, og dermed fikk mulighet til å øke bevissthet om egen kommunikasjonsstil og om samtaler generelt, ble deltakernes egen læring en sentral del av undersøkelsesforløpet – i tråd med hva som ble forespeilet dem i informasjonsskrivet. Flere uttrykte at de opplevde at de deltok i undersøkelsen for egen del og fikk noe ut av å delta:

U1: ” du [om seg selv som deltaker] var fortsatt deg selv, og du kunne svare på det du selv ville og følte (...) vi ville liksom få noe ut av det samtidig” (U Gi 3.40-4.45).

U2: ”Vi har lært mer hverandre å kjenne, vi har blitt mer bevisst på ting vi gjør og ting vi sier, hvilken innvirkning det kan ha på andre mennesker (...) vi lærer[har lært] å bli mer bevisst på hvilke signaler vi sender ut” (U2Gi 15.45-16.22)

Da jeg informerte gruppene som hadde hatt oppvarming, om hensikten med å introdusere oppvarmingsøvelser i forkant av samhandlingene, framkom ingen negative reaksjoner. Deltakerne var velvillige overfor å formidle sine refleksjoner om hvilken betydning øvelsene kunne ha hatt. Det var det heller ingen reaksjoner fra gruppene uten oppvarming.

Etiske spørsmål knyttet til analysen av datamaterialet

Når det gjelder deltakernes innvirkning på analysen, har dette vært gjort mulig i forhold til samtaledelen, ved at deltakerne fikk reflektere, vurdere og gi respons på sine egne samtaler, både i gruppeintervjuet (Gi) og under videoavspillingen (V). Derimot har ikke deltakerne blitt gitt mulighet til å være med å analysere forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming.

3. Resultater

Her følger resultater som grunnlag for å besvare problemstillingen for undersøkelsen. Hovedvekten legges på analyse av samtaledelen, men det følger også analyse fra andre deler av undersøkelsesoppsettet, bl.a. den praktiske samhandlingen.

3.1 Samtaledelen av samhandlingen

Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i samtalene

I det følgende vises resultater fra ulike aspekter knyttet til intersubjektiv deltakelse i samtalene (S). Tilnærmingen til analysen var som nevnt forholdsvis åpen, ved at det ble sett etter observerbar atferd der det kunne være forskjeller mellom typer av grupper, og som kunne antas å ha sammenheng med ulikheter i utgangsbetingelser.

3.1.1 Skole y: Større grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene i gruppene med oppvarming

Resultater fra skole y i forhold til kroppsberøring og pauser:

Skole y		Antall ganger de tok på hverandre	Antall pauser fra 4–10 sek	Anntall pauser over 10 sek
Med oppvarming	Gruppe U	8	1	1
	Gruppe E	28	3	1
	SUM	36	4	2
Uten oppvarming	Gruppe L	2	1	0
	Gruppe N	1	18	11
	SUM	3	19	11

Fig. 1. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i samtalen (S), fra skole y

Her på skole y var det, som tidligere nevnt, 5 deltakere i alle gruppene, en gutt og fire jenter i hver gruppe.

Ta på hverandre

Vi ser at gruppene med oppvarming tok mye mer på hverandre underveis i samtalen enn gruppene uten oppvarming. Dette kan forstås som at de ble vant til å ta på hverandre i oppvarmingsdelen, og at de derfor hadde lettere for å fortsette med dette også i samtaledelen. Det kan også handle om at disse gruppene hadde større grad av nærhet til hverandre, muligens på bakgrunn av at de hadde hatt oppvarming sammen, og at det å ta på hverandre var et uttrykk for denne nærheten.

Det var spesielt i gruppe E (mO) de tok mye på hverandre, de tok på hverandre og noen ganger også klemte hverandre. Gutten i gruppen, E2', var spesielt aktiv i å berøre. Han hadde fysisk kontakt med alle de andre (alle jentene) i gruppen underveis i samtalen, noe som innebar at han måtte flytte beinet ganske langt over gulvet for å nå E5 som satt lengst unna ham. Også i gruppe U (mO) tok de vesentlig mer på hverandre enn i de to gruppene uten oppvarming. Også her var gutten i gruppen, U4', aktiv i å ta på de andre, likeledes U2 og U3 som også tok mye på andre.

Ved at gruppenes intersubjektive deltakelse i gruppeintervjuet kan være et uttrykk for og et resultat av den intersubjektive deltakelsen som ble skapt i samtaledelen, er det også relevant å trekke inn hvor mye deltakerne tok på hverandre her i dette intervjuet rett etter samtalen. Deltakerne satt litt nærmere hverandre her i gruppeintervjuet enn de hadde sittet i samtalen, på rekke, og overfor meg som intervjuet dem. I disse etterfølgende gruppeintervjuene var det også tydelige forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming ut fra hvor mye og hvordan de tok på hverandre. I gruppe U (mO) holdt U3 hånden til U2 i 20 sekunder mens hun skulle se på klokken hennes (UGi: 26.25-26.46). Videre la U2 hodet sitt i fanget til U3 i 12 sekunder og ble strøket på håret av henne (UGi: 41.10-41.22). I gruppe E satt gutten i gruppen, E2', seg i midten, med armene sine favnende bak om de andre. De to nærmeste, E1 og E3, satt på hver sin side, nærmest sittende i armkroken hans. Dette varte i ca. 20 minutter (EGi: 00.03-21.07). I gruppene uten oppvarming var ingen eksempler på at de holdt på hverandre over tid, og det var kun ett enkelt eksempel i hver av gruppene at de berørte hverandre. Intersubjektiv deltakelse i samtalen i form av kroppskontakt, var altså vesentlig større i gruppene med oppvarming enn i gruppene uten oppvarming, på skole y.

Pauser

Med pauser menes her perioder der ingen sa noe annet enn eventuelle lyder, enstavelsesord eller ytringer som ”mm” og ”jaa” uten at dette var direkte svar på det som var sagt like før. Gruppe N (uO) hadde spesielt mange pauser, og mange av dem var lange, over 10 sekunder og opptil et halvt minutt. Det skjedde en del pinlige pauser i denne gruppen, slik det ble uttrykt av gruppedeltakerne. I pausene kunne det bli uttrykt uforståelige ord, sannsynligvis bare for å si noe, og med et anspent kroppsspråk. Deltakerne beskrev pausene slik:

FL: ”Hvordan var det å diskutere?” N5(jente, tallet 5 angir plassering i sirkelen): (..) Det var jo litt pinlig noen ganger, når det ble stille”. N1’ (gutt, vist ved tegnet ’ etter bokstav og nummer): ”Det er når det blir stille, det er da du tenker at kameraene er der. (..) Da prøver du å tenke på og finne et eller annet å si, og så går det ikke like bra som du hadde håpet på”. (NGi: 01.29-02.10)

FL: ”Hvilken følelse har dere der, i stillheten?” N4: ”Jeg syntes det var litt ubehagelig (..) sånn pinlig stillhet” (NV: 6.08-6.17).

I motsetning til gruppe N (uO) hadde gruppe L (uO) minimalt med pauser. Allikevel så ikke dette ut til å bety at de var mer komfortable i samtalsituasjonen. L4 fortalte at hun hele tiden hadde oppmerksomhet på meg (FL) underveis i samtalen. Ved at hun i tillegg var den som i stor grad styrte samtalen underveis med å snakke mye og å ta initiativ, kan det tenkes at det lille antall med pauser i denne gruppen, like mye handlet om at det ble snakket mye av redsel for at det skulle oppstå stillhet, enn at det betydde at de var så engasjerte i samtalen. Dette understøttes av uttalelser fra L4: Hun sa at hun var iherdig med å få de andre i gruppen med i samtalen, for det verste hun visste var pinlig stillhet. Samtidig var hun redd for at hun overstyrte andre slik at andre ikke slapp til - men at det var mer ubehagelig å ha ubehagelige pauser. L4 sa om seg selv:

”Jo mer nervøs jeg er, jo mer snakker jeg (..) hvis ingen trækker fram, er det mye mer ubehagelig å bare sitte der og bare se på hverandre, det klarer jeg ikke (..) jeg vil unngå den pinlige stillheten hvor alle sitter og ser på hverandre og ikke veit hva en skal gjøre.” FL (forsøksleder, meg): ”Hvordan ville det vært for dere [henvendt til de andre], hvis det var mer stillhet?” L5’ (tegnet ’ betyr gutten i gruppen): ”Ganske pinlig som det heter! (latter)”. L4: ”Ja, pinlig stillhet!” (LGi: 19.45-21.15)

L4: ”Jeg tenkte, jeg må få de andre til å snakke, jeg må få de andre til å snakke (..) sånn som der (hun peker på videoen ca 10 minutter ut i samtalen) er jeg ikke komfortabel i det hele tatt, for jeg føler at, jammen de andre sier jo ingen ting! (..) hvis det er fem stykker og vi skal liksom bli kjent og det blir trykkende stemning, så drar det resten av stemningen ned, og det ., hvis du hele tiden klarer å holde det gående på et vis, så klarer du til slutt å finne et felles plan hvor da alle kan være venner. Men du er nødt til å holde praten gående til du gjør det. (LV 13.05-14.07)

Et eksempel på pause fra denne gruppen, men som var kortere enn de 4 sekunder i skjemaet over, var da L4 sa til L5' at han som gutt fikk mye oppmerksomhet her på skolen og roste ham for at han var spesiell, hvorpå L5' svarte: *"alle er jo så spesielle her!"* – deretter latter (litt tørr) fra alle, så 2 sekunder pause som L4 bryter med: *"du er kunst, og jeg e . . . da ka li sånn [vanskelig å skjønne, trolig at hun ville si noe, men ombestemmer seg eller finner ikke ordene] (L5': he, L:2 he he [”tørr” latter])"*, så 3 sekunder pause inntil L4 sier: *"Så blir det mye internhumor (L2 ja), inntil L4: veldig mye internhumor L2: Ja . . . (små pauser mellom hver som sier noe, det går litt trått inntil de kommer godt i gang igjen)"*. (LS: 05.27-05:47).

De få pausene som var i gruppe U (mO) og gruppe E (mO) var av en annen art. For disse gruppene var det ikke slike pinlige pauser som i gruppe N, eller slike anstrengelser for å unngå dette som i gruppe L - vurdert ut fra mine vurderinger som observatør under samtalen og fra deltakernes vurderinger i etterkant. Fra samtalen til gruppe E, sa E1 etter 5 sekunders pause: *"så det så"* E2: *"Så det så"* (latter) E3: *"ikke mer å si!"* (12 sekunders pause i alt, inkludert kommentarene) (ES: 32:34-32:55). Stemningen bar preg av latter og humørfylte lyder. Fra deltakernes vurderinger i gruppeintervjuet og fra videoavspillingsdelen, kom følgende uttalelser fra deltakere i gruppe E:

E4: "Jeg syntes ikke det var noen sånne pinlige (E5 nei, ikke), [sånne] (at)" nå har vi ikke mer å snakke om". (EGi: 47.40 - 47.50).

I gruppe U (mO) var det også få pauser. En pause som var forholdsvis representativ for denne gruppen, var da U4' sa etter 5 sekunders pause: *"yes!"* (US: 05.08-05.13). I refleksjonene med deltakerne omkring denne pausen, kom de fram til at dette handlet om en stadfestelse eller konkludering i forhold til temaet de hadde snakket om. U2 sa om denne pausen: *"Jeg synes ikke, det var ikke sånn flau pause, sånn som, synes ikke jeg i hvert fall"* (UV 18.30-18.50).

I den praktiske delen av samtalen, ble det mer avslappet også for gruppene uten oppvarming på denne skole y, ved at det ble verken pinlige pauser eller tegn på iherdig innsats for å unngå slike.

Personlig selvavsløring

Resultatene om personlig selvavsløring var ikke i tråd med min antakelse i forkant, for det var større grad av dette i gruppene uten oppvarming, ett eksempel i hver gruppe, enn i de med, der det ikke var noen eksempler på dette. De som snakket personlig åpent

(selvavsløring), fortalte om vanskeligheter med kontakt med andre. Selv om personlig selvavsløring innebærer en form for intersubjektiv deltakelse, forekom dette fenomenet i så liten grad at jeg velger å ikke tillegge det så stor vekt med tanke på helhetsbildet av intersubjektiv deltakelse i samtaledelen.

Kritiske nå-øyeblikk og forsonende møte-øyeblikk

Som nevnt i kapittel 2, handler kritiske nå-øyeblikk om at relasjonen er truet (Stern, 2004). De mest hyppige kritiske nå-øyeblikkene skjedde i gruppene uten oppvarming. For gruppe N (uO) og L (uO) var pauser kritiske, med mange til dels pinlige pauser for gruppe N, og anstrengelser for å unngå pauser i gruppe L. Disse kritiske nå-øyeblikkene handlet ikke bare om relasjonen deltakerne i mellom, det kritiske var heller at de var redde for å ikke ha nok å si, ut fra oppgaven de hadde fått: å snakke sammen. Utsagn fra intervjudelene i begge disse gruppene, viste at de hadde oppmerksomhet på at de ble filmet og min tilstedeværelse, til langt over halve delen av samtalen. Det er derfor rimelig å anta at disse kritiske nå-øyeblikkene må forstås i sammenheng med undersøkelsessettingen. I siste del av samtalen til gruppe N var det et kritisk nå-øyeblikk som fikk en delvis løsning. Men løsningen ble bare bifalt av noen i gruppen, og kjennetegnet ved et møte-øyeblikk om vedvarende kvalitativ endring i relasjonen var ikke til stede (jfr. Stern, 2004).

De kritiske nå-øyeblikkene for gruppe U (mO) og gruppe E (mO), handlet i mye større grad om interaksjonen gruppedeltakerne i mellom, enn tilfellet var for gruppene uten oppvarming på denne skole y. Deltakere i begge disse gruppene med oppvarming, sa i videoavspillingsdelen at de ganske tidlig i samtalen glemte kameraene og at jeg satt der. E1 fortalte at hun glemte kameraene allerede tidlig i oppvarmingsdelen. Allerede tre minutter etter at samtalen (S) hadde startet, konfronterte E3 E2' med å si at hun syntes at han bare brydde seg om å snakke med dem han hadde lyst til å snakke med. Dette var et kritisk tema, som ble tatt opp igjen halvveis i samtalen. Det var emosjonell ladning i konfrontasjonen. Da E2' ble konfrontert den andre gangen, var alle jentene engasjert og støttet "angrepet", E2' trakk da benene til seg, opp på stolen, i en slags forsvarsposisjon. Det er nærliggende å tolke dette som at min tilstedeværelse og det at de ble filmet, var utenfor deltakernes oppmerksomhetsfelt i denne situasjonen - som varte i ca 10 minutter.

Ingen av disse nevnte kritiske nå øyeblikkene fikk forsonende møte-øyeblikk som utgang. Det var kun i gruppe U (mO) som hadde eksempel på dette – i betydning at hele gruppen var

aktivt deltakende i det forsonende øyeblikket. En deltaker (U5) ble i tvil om de faktisk skulle gjøre det de planla, noe hun tydeligvis hadde lyst til at de skulle:

<p>Fra samtalen (S), gruppe U</p> <p><i>U5 men er folk seriøse eller er det bare tull, det er seriøst?</i></p> <p>– <i>U4' Det er seriøst.</i></p> <p>U1 tar fram handa mot U5, alle de andre tar synkront også hendene fram (U1 tar U5 i handa, etterfulgt av at alle de andre også tar hendene inn mot midten av sirkelen og de beveger hendene i synkrone bevegelser oppover mot taket)</p> <p><i>U5 Tjohoo (U4': wooi!, U1: Potetgull!, U4': Potetsalat U3: Grillpotetsalat! U4': Grillpotetsalat – alle: mye latter underveis!)</i></p> <p>(US 01.05.17-01.05.37)</p>	<p>Fra gruppeintervjuet (Gi) og videoavspillingen (V) og mine kommentarer:</p> <p>Dette kan forstås som et kritisk nå-øyeblikk, U5 ble usikker på om det var alvor eller om det ”bare var en samtalegreie” (UV: 10:29-13:45)</p> <p>To sekunder etterpå, ville U1 vise at det var seriøst, ved å ta U5 vennskapelig i hånden på dette. Den samstemte handlingen der alle tok hendene fram, skjedde spontant, uten ord, og implisitt (jfr. Stern), og dette kan forstås som et forsonende møte-øyeblikk.</p> <p>– <i>FL Hva var det som skjedde da dere holdt hendene sånn (jeg viste med å ta hendene mine fram)?</i></p> <p><i>U2 Det kom bare. Vi skulle love at de skulle dra på tur.U1: Ja, vi skulle dra på tur (Alle i gruppen lo mye da de så dette utdraget, og de viste stort engasjement, med høyt lydnivå og mange som snakket samtidig). U4': Så ble det til at vi gjorde ”sånn” (viste med hendene), ”grillpotetsalat!” . (UGi 37.05-37:47)</i></p>
---	--

Fig. 2. Utdrag fra gruppe U

Det spesielle i denne situasjonen er at alle i gruppen tok hendene sine fram samtidig, i en spontan kroppslig og synkron bevegelse. Deltakerne ble selv veldig engasjerte når de ble spurt om denne situasjonen etterpå i gruppeintervjuet. Under videoavspillingen ønsker de å se dette partiet mange ganger – med masse latter som respons. De var altså selv overrasket over sine synkrone handlinger som gruppe. Dette tyder derfor på at dette først og fremst var en handling ut fra gjensidig ”følt umiddelbarhet”, ut fra ”implisitt kommunikasjon” (jfr. Bråten, 2007b; Stern, *ibid*), og at det ikke var en bevisst planlagt felles handling å løfte hendene samtidig. Det lille kritiske nå-øyeblikket ble i løpet av mindre enn to sekunder forløst i et møte-øyeblikk, vist bl.a. ved felles håndbevegelser). Kjennetegn på møte-

øyeblikk er at relasjonen blir kvalitativt annerledes etter et slikt møte. Det som kan ha blitt kvalitativt annerledes, er nettopp denne ”implisitte kontrakten” de lagde, og at dette kan ha skapt en solidaritet dem i mellom som ga seg utslag i gjennomføringen av den praktiske samhandlingen som var preget av nærhet og av tillit, ved at de overnattet sammen og snakket personlig sammen til langt ut over natten (U2Gi).

3.1.2 Skole x: Noe større grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene i gruppene med oppvarming

På denne skole x var det mindre forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming enn på skole y. Deltakerne tok omtrent ikke på hverandre underveis i samtalen, og det var generelt mange flere pauser i samtalene på denne skolen enn på skole y. Gruppe B (uO) skilte seg ut ved at de hadde aller flest og lengst-varende pauser.

Skole x		Antall del-takere	Antall ganger de tok på hverandre	Antall pauser fra 4-10 sek	Antall pauser over 10 sek
Med opp-varming	Gruppe A	5	0	8	12
	Gruppe H	3	0	32	3
	SUM		0	40	15
Uten opp-varming	Gruppe F	5	0	18	2
	Gruppe B	4	1	49	28
	SUM		1	67	30

Fig. 3. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i samtalen (S), fra skole x

Ta på hverandre og pauser

Oppvarmingsgruppe eller ikke: Deltakerne på skole x tok ikke på hverandre underveis i samtaledelen, med et unntak at B4 (uO) tok på skoen til B1 på slutten av en lang pause, der hun ba B1 om å si noe, trolig for å lette på trykket fra en lang pause.

Alle gruppene hadde et ganske stort antall pauser, gruppe B (uO) hadde mest, gruppe F (uO) hadde minst. Men ut fra deltakernes beskrivelser av hvordan de opplevde disse pausene, framkom visse forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming. I gruppe H uttrykte de en avslappet holdning til pausene:

FL: "Pausene, hvordan opplevde dere dem?" H3': jeg synes ikke det var noe pinlig stillhet akkurat (...) det var stille en stund, så kom en av oss med et eller annet mer å tilføye liksom. Men det kan jo kanskje ofte være nødvendig i en samtale har litt stillhet, så man rekker å tenke litt, (...) gjennom det man nettopp har sagt og det den andre har sagt (...) FL: "Hvordan var stemninga i den stillheten?" H2: "jeg synes den var ganske avslappa" (H1 ja) Jeg tror det var ingen her som følte det ubehagelig. H3': "Nei, det var ikke det" (HGi: 08.41-09.40).

I gruppe A (mO) beskrev de pausene de hadde som "trygge":

A5': "Det var en litt annen type ansenthet enn den typisk pinlige tausheten første gang man møtes (...) litt tryggere taushet" A3: "Nå var det mer at vi var tom for mer å snakke om (...) ikke sånn at du ikke tør å si det du vil." A4': "Jeg følte ikke at nå måtte jeg få i gang samtalen igjen, det var ikke sånn taushet liksom, mer sånn, (jeg) finner nok på noe å si". (AGi: 28.58 – 30.28)

I gruppene uten oppvarming, var det mindre avslappet holdning til pausene. Mange av disse deltakerne opplevde pausene som ubehagelige, spesielt gjaldt dette i gruppe B:

B1: "Blir litt stivt, og veit ikke hva en skal si, passer på at man ikke sier noe dumt, eller tenker litt mer før man sier noe liksom, når en sitter i en sånn setting". (BGi: 18.55. -19.35). B1: "Jeg synes situasjonen var ubehagelig fordi den var (...) at det var satt opp at vi skulle sitte å snakke om ting som (...) jeg ikke hadde tenkt på før, og da ble det litt ubehagelig for da visste jeg ikke hva jeg skulle si og, nei, huff, jeg veit ikke!" (BV: 19.11-19.37).

B4, sa veldig lite, og hun hadde et tydelig ansent kroppsspråk under samtalen ved at hun bl.a. fingret mye med hendene og hadde ansente skuldre, spesielt i første halvdel.

I gruppe F gjorde noen av deltakerne store anstrengelser for å unngå pauser:

F1: "Av og til sier du noe bare for å ha noe å si (...) man frykter litt sånn stillheten, veldig" (FGi: 03.03-03-15) (...) "Lager litt lyd så ikke denne stillheten skjer, for det synes jeg er så ufattelig ubehagelig, det er helt, ja". F5: "[jeg] håper at noen andre kommer på noe mens de pjatter ingen ønsker den stillheten, det er det skumleste vi vet". (FGi: 5.15 -5.40)

Utdragene viser altså en mer avslappet holdning til pausene for gruppene med oppvarming på denne skolen.

Personlig selvavsløring, og utgang på kritiske nå-øyeblikk

Det var eksempler på selvavsløring flere av gruppene på skole x enn på skole y, ved at det også i gruppene med oppvarming var slike eksempler, men i mindre grad. I gruppene uten oppvarming, var det tre av deltakerne i hver gruppe som fortalte åpent om seg selv, i gruppene uten oppvarming var det én. Også på denne skolen handlet eksemplene om vanskeligheter med å få kontakt med andre.

De mest hyppige kritiske nå-øyeblikkene på denne skolen var knyttet til pausene. Som nevnt så det ut til at pausene ble opplevd ulikt for de to typer grupper, slik at det kan antas at de kritiske nå-øyeblikkene for gruppene uten oppvarming i større grad var knyttet til undersøkelsessettingen enn for gruppene med oppvarming. Ingen av de kritiske nå-øyeblikkene på denne skole x, fikk forsonende møte-øyeblikk som utgang. Det nærmeste var i gruppe B (uO), der B2' etter en lang, og trolig pinlig, pause sa: *"jeg tror ikke vi har så lyst til å bli kjent med hverandre!"* (BS: 07.21-07.40) – hvorpå alle lo. Men et viktig kjennetegn ved et forsonende møte-øyeblikk er at relasjonen endres etter dette. Dynamikken i samtalen fortsatte på samme måte, med mange og til dels pinlige pauser også i fortsettelsen.

3.2 Samhandlingen i det gruppene gjorde sammen og i videoavspillingen

Deler av planleggingen i samtalen, tas med her i sammenheng med resultatene fra den praktiske samhandlingen, siden hva deltakerne gjorde ses på bakgrunn av hva de hadde planlagt å gjøre. Når det gjelder oppmøtet i de ulike delene av undersøkelsesopplegget, er det beregnet minimum 20 minutter tilstedeværelse for et halvt frammøte.

3.2.1 Skole y: Større grad av intersubjektiv deltakelse i utførelsen av den praktiske samhandlingen i gruppene med oppvarming

På skole y viste gruppene med oppvarming større grad av intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen enn gruppene uten oppvarming. Dette viste seg i form av: Større gjennomføringsgrad av det som var planlagt, lengre varighet av det de gjorde sammen og mer relasjonsorientering - enn for gruppene uten oppvarming. I videoavspillingsdelen tok deltakerne som hadde hatt oppvarming, mer på hverandre enn de som ikke hadde hatt dette. Oppmøtet var bedre for gruppene med oppvarming, i begge disse delene av

undersøkelsesopplegget. Her følger oversikt over disse ulike aspektene ved den praktiske samhandlingen og videoavspillingsdelen:

Skole y		Den praktiske samhandlingen (P)				Video avspillingen (V)	
		Oppmøte	Plan: varighet	Plan: oppgave- og personlig orientering	Gjennomføringsgrad	Oppmøte	Ta på hverandre
Med oppvarming	Gruppe U (5 delt.)	5 100%	Mer enn 10 timer	Bli kjent ved overnattingstur snakke personlig	Slik de hadde planlagt	5 100%	5
	Gruppe E (5 delt.)	5 100%	Mer enn 10 timer	Bli kjent ved å dra på dagstur sammen	Slik de hadde planlagt	5 100%	29
	Gjennomsnitt	100%	Mer enn 10 timer		Slik de hadde planlagt	100%	34
Uten oppvarming	Gruppe L (5 delt.)	5 100%	Mer enn 8 timer	Bli kjent ved å dra på dagstur sammen	Noe annet, mindre enn 5 timer	4 80%	5
	Gruppe N (5 delt.)	3,5 70%	Mer enn 8 timer	Bli kjent ved å dra på tur, spise etterpå	Noe annet, mindre enn 5 timer	5 100%	2
	Gjennomsnitt	85%	Mer enn 8 timer		Noe annet, mindre enn 5 timer	90%	7

Fig. 4. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen og under videoavspillingen, fra skole y. Tallene viser gjennomsnitt, unntatt siste kolonne som viser antall ganger deltakere tok på hverandre.

Resultatene fra tabellen viser større frammøteprosent, større grad av personlig orientering og større gjennomføringsgrad av det de hadde planlagt, hos gruppene som hadde deltatt i oppvarmingsøvelsene.

Alle gruppene hadde forholdsvis ambisiøse planer for hva de skulle gjøre. Gruppe U (mO) planla overnattingstur og gruppe E (mO) planla å besøke hjemmet til en av elevene, over en times reisevei unna, lage mat, se på film – og begge gruppene gjennomførte det de planla. Gruppe L(uO) planla dagstur over en times reise unna, ake, og dra på kafé, mens gruppe N (uO) skulle gjøre diverse aktiviteter til nabokommunen, bowling, ake, lage mat og spise sammen, ca. en dags program. Gruppene uten oppvarming gjennomførte ikke det de hadde planlagt å gjøre. Gruppe L gjorde ting i nærmiljøet, mer spontant, dro på bingo og på kafé og ble kjent med folk på stedet, mens gruppe N var på ett av elevenes internatrom og pratet sammen. I den sistnevnte gruppen møtte først bare to, etter hvert tre, opp på denne delen.

Alle gruppene fokuserte i planleggingen på noe praktisk de skulle gjøre sammen. Men gruppene med oppvarming la i tillegg vekt på relasjonelle aspekter ved det de skulle gjøre sammen. I gruppe E (mO) viste dette seg ved at de planla å kose seg sammen og massere hverandre, i gruppe U (mO) ved at de planla å snakke personlig sammen ut over kvelden.

3.2.2 Skole x: Noe større grad av intersubjektiv deltakelse i utførelsen av den praktiske samhandlingen i gruppene med oppvarming

På skole x var det større grad av intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen i gruppene med oppvarming enn de uten. Men forskjellen var mindre enn mellom de tilsvarende gruppene på skole y.

Skole x		Den praktiske samhandlingen (P)				Video avspillingen (V)	
		Oppmøte	Plan: varighet	Plan: oppgave- og personlig orientering	Gjennomføringsgrad	Oppmøte	Ta på hverandre
Med oppvarming	Gruppe A (5 delt.)	5 100%	5 timer	Bli kjent ved å spise, spille sosiale spill	Slik de hadde planlagt	5 100%	2
	Gruppe H (3 delt.)	0 0%	5 timer	Bli kjent ved å spise, spille sosiale spill	Gjennomførte ikke	2 67,5%	0
	Gjennomsnitt	50%	5 timer	Bli kjent ved å spise, spille sosiale spill	En av to grupper gjennomførte	84%	2
Uten oppvarming	Gruppe F (5 delt.)	5 100%	2 x 5 timer	Bli kjent ved å spise, spille sosiale spill	Som planlagt kun en gang	3 60%	1
	Gruppe B (4 delt.)	0 0%	Over 8 timer	Bli kjent ved overnattings-tur	Gjennomførte ikke	3 75%	0
	Gjennomsnitt	50%	9 timer		Delvis og ingen gj.føring	67,5%	1

Fig. 5. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen og under videoavspillingen, fra skole x. Tallene viser gjennomsnitt, unntatt siste kolonne som viser antall ganger deltakerne tok på hverandre.

Det var tydelige forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming med hensyn til i hvilken grad gruppene gjennomførte det de hadde planlagt: Ca. halv gjennomføringsgrad for gruppene med oppvarming og kvart gjennomføringsgrad for gruppene uten. Både gruppe F (uO) og gruppe A (mO) gjennomførte ca. 5 timers opplegg en kveld, de spilte spill og spiste

sammen. Men mens gruppe A hadde planlagt kun én kveld – og de uttrykte ønske om å gjenta dette, skjedde motsatt for gruppe F. De planla to kvelder å møtes, men etter én kveld, bestemte de seg for å gi seg med det. Verken gruppe H (mO) eller gruppe B (uO) gjennomførte den praktiske samhandlingen.

Når det gjelder videoavspillingsdelen, tok ikke deltakerne på denne skole x i nevneverdig grad på hverandre her heller, men noe mer enn i samtaledelen. Spesielt i gruppe A (mO) vistest noe kroppsberøring ved at, i tillegg til to ganger der de to guttene A4' og A5' berørte hverandre, satt A1 og A5' ved siden av hverandre og nærmest delte stol-lene og hadde armene tett ved siden av hverandre – men uten fysisk berøring.

Oppmøtet i den praktiske samhandlingen var likt for begge type grupper, men i videoavspillingsdelen, var det større oppmøte for gruppene med oppvarming.

3.3 Intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene

3.3.1 Observasjon av oppvarmingsdelen

Større grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene på skole y enn på skole x

Det var forskjeller mellom skolene i hvordan deltakerne involverte seg i øvelsene, med større grad intersubjektiv deltakelse på skole y enn på skole x - både relasjonelt i forhold til hverandre, og i forhold til hvor mye de engasjerte seg i andre aspekter ved øvelsene.

Gruppene på skole y var friere og mer spontane i sine uttrykk underveis i oppvarmingen enn gruppene med oppvarming på skole x.

I gruppe E hadde deltakerne mye kroppskontakt ut over det som øvelsene i seg selv krevde. Spesielt gjaldt dette E2', som tok aktiv kontakt med flere, både i leiken og i dansen – noe som skapte latter og humor. Kroppskontakten kan forstås som flørting og erting ved at han var tydelig kontaktsøkende. Ut fra videoobservasjon fra dansen, vistest dette bl.a. ved at E2' skubbet aktivt borti en annen, uten at dette ser ut til å ha vært tegn på mangel på balanse fra E2' sin side. Etterpå beveget han seg videre uten å vise tegn med blick eller på annen måte tydeliggjøre at det var han som kom borti eller at han hadde registrert dette. Vi kan her se

likhetstrekk med hvordan han tok fysisk kontakt med de andre i oppvarmingen, og hvordan han tok initiativ til kroppskontakt i samtaledelen og i videoavspillingsdelen.

Denne gruppen kan sies å være den som i størst grad involverte seg i hverandre under oppvarmingsdelen.

Det var to muligheter til å si noe under øvelsene. Den ene var under leiken, der de skulle si en egenskap ved dem selv som også gjaldt for andre— der alle dette gjaldt for, skulle bytte plass. Alle gruppene fortsatte med tilsvarende hverdagslige ting eller aktiviteter, men Gruppe E kom også med utsagn i retning nærhetssonen (Hundeide, 2004): *"alle som bruker BH, alle som har undertøy på"* (EO: 18.35-19.32). Da deltakerne etter dansen ble bedt om å si et ord som beskrev deres opplevelse akkurat her og nå, sa deltakerne fra denne gruppen: *"Glede, varmt, vondt i skulder og: så mange venner på en gang!"* (EO18.53-19.32).

Også gruppe U involverte seg mye i hverandre, og det var de som engasjerte seg mest i øvelsene. Dette vistest bl.a. i bevegelsene de gjorde, som om hele deres bevissthet var i kroppen, slik at det ble et kunstnerisk uttrykk, da de for eksempel skulle gå så langsomt de kunne. Når de deretter skulle se på hverandre mens de merket kroppen sin, var det i en stemning av konsentrasjon og oppmerksomhet der de aktivt tok kontakt med hverandre med blikket. Denne gruppen var mest samstemte i sine rytmiske bevegelser når de alle sammen danset i sirkel med hendene i kontakt med hverandre. Det var også denne gruppen som masserte hverandre med mest mykhet i bevegelsene, som om det var stor grad av omsorg i det de ga hverandre. Denne gruppen var altså den som i størst grad involverte seg i oppgaven, dvs. i øvelsene, og i dette hadde de også stor grad av nonverbal kontakt med hverandre. Under leiken viste også gruppe U en tilnærming til nærhetssonen (Hundeide, 2004), med utsagn som: *"alle som har kjæreste, alle som har pupper, alle som gråter når de er lei seg"* (UO: 3.40-4.50). Ordene som deltakerne i denne gruppen sa som deres beskrivelser av deres opplevelser 'her og nå' var: *"livlighet, morsomt, spennende, varmt, latin-amerikansk, afrikansk"* (EO: 16.29-16.52).

Vi ser igjen likhet til denne gruppens intersubjektive deltakelse i den etterfølgende samhandlingen, med samstemte bevegelser i samtaledelen, jfr. eksemplet med synkroniserte håndbevegelser, med personlig nære utsagn, og med høy grad av involvering i det de gjorde sammen (overnatting og personlige samtaletemaer).

Gruppene med oppvarming på skole x viste mindre grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene enn de tilsvarende gruppene på skole y. Gruppe H var den gruppen som viste minst grad av engasjement. Når de fikk instruksjoner om å se på hverandre samtidig som de bevegde seg, møtte de ikke blikkene til hverandre, de gikk rett forbi hverandre uten øyekontakt. Når de skulle bevege seg til dansen, begynte én å lese på en plakat på veggen, og én annen gjorde det samme like etterpå. De beveget seg til musikken forholdsvis uavhengig av hverandre, med liten grad av rytmiske bevegelser. Dette tyder på liten grad av involvering i hverandre og lite konsentrasjon om oppgavene. Ord som de beskrev om sine opplevelser var: *"løssluppet, trøtt og sært"* (HO: 11.16-11.33) – det siste kunne tolkes sagt i negativt tonefall. Det siste kunne tolkes som å inneha negativt tonefall. Gruppe A på skole x var mer engasjert i øvelsene og viste større grad av interaksjon med hverandre enn gruppe H. Det nærmeste de uttrykte i retning nærhetssonen var: *"alle som har boxershorts"* (AO: 3.00-4.40). Etter dansen sa gruppe H følgende ord om sine opplevelse av dette: *"morsomt, svett, leik, sliten, trøtt"* (AO: 12.05-12.22).

Begge gruppene med oppvarming på skole x var mer reserverte enn gruppene på skole y, både når det gjaldt fysisk involvering og i beskrivelsene de ga underveis i øvelsene. Reservasjonen viste seg spesielt under bevegelsesøvelsene og under dansen. Det var ikke kroppskontakt mellom deltakerne ut over det som instruksjonene ga i gruppene på denne skolen, og deltakerne uttrykte ikke utsagn i retning nærhetssonen eller intimsone.

Sett i forhold til ytterpunkter mellom aktiv intersubjektiv deltakelse og tilbaketrekning, var det større grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene på skole y enn på skole x.

3.3.2 Deltakernes egne vurderinger ut fra spørreskjema

På skole y ble oppvarmingsøvelsene vurdert som av større betydning for etterfølgende samtaler enn tilfellet var på skole x

Deltakerne i gruppene som hadde hatt oppvarming, ble bedt om å vurdere betydningen av å ha deltatt i oppvarmingsøvelsene for ulike aspekter ved samtalen. De fikk følgende spørsmål å besvare ut fra: "I hvilken grad ser du på oppvarming i form av fysiske samarbeidsøvelser (leik, bevegelse, skuldermassasje m.m.) som viktige i forhold til gruppediskusjoner / gruppediskusjonene dere har hatt, med tanke på:" – der de skulle besvare ut fra ulike kvaliteter ved å angi poeng på en likherts skala fra 1 – 7, der 1 stod for

liten betydning og 7 for stor betydning. Resultatene fra deltakerne som hadde oppvarming, ble slik på de ulike skolene:

	Gjennomsnitt på Skole y (standardavvik i parentes)	Gjennomsnitt på Skole x (standardavvik i parentes)
Følelsesmessig innlevelse i de andres følelser/opplevelser	5,2 (1,202)	3,5 (1,049)
Forståelse for de andres syn/meninger	5,1 (1,764)	3,3 (3,333)
Flyt i samtalen	5,6 (1,740)	3,5 (1,378)
God stemning	6,6 (0,726)	5,2 (1,472)
Åpenhet	5,3 (1,225)	4,5 (1,643)
Nærhet	6,3 (1,000)	4,5 (1,643)
Kontakt	6,2 (0,971)	4 (1,549)
Gjensidig respekt	5,1 (1,269)	3,8 (1,472)
Bevisstgjøring om hva som skal til for å skape en god gruppediskusjon/gruppesamtale	4,6 (1,130)	2,3 (0,817)

Fig. 6. Spørreskjema om betydning av oppvarming for samtale, for gruppene som hadde oppvarming.

På tidspunktet der disse spørsmålene ble gitt, var det ni deltakere til stede fra skole y (fem fra gruppe U og fire fra gruppe E). Fra skole x var det seks deltakere til stede (tre deltakere til stede fra gruppe A, tre fra gruppe H)³. Deltakerne fra gruppene med oppvarming vurderte det å delta i oppvarmingsøvelser som å ha fra over middels til stor betydning for etterfølgende samtaler, med et *gjennomsnitt* basert på svar fra alle de nevnte deltakerne i forhold til alle spørsmålene. Gruppene med oppvarming på skole y ga en gjennomsnittsscore for alle spørsmålene på 5,56. På skole x var dette gjennomsnittet 4,23, altså 1,3 poeng lavere i snitt enn for deltakerne på skole y. *God stemning* og *nærhet* fikk høyest score fra begge gruppene, med gjennomsnitt på 6,45 på skole y og 4,85 på skole x, altså en vesentlig

³ Skjemaet ble fylt ut etter en ny runde med tilsvarende undersøkelsesopplegg.

forskjell. Et punkt det var ekstra stor forskjell mellom gruppene på de to skolene, var kontakt, der gruppene med oppvarming på skole y vurderte betydningen fra oppvarmingsøvelsene til å være 6,2, mens de på skole x vurderte tilsvarende til 4. Sett på bakgrunn av hvordan samtaleforløp for de ulike gruppene, kan *kontakt* være et mulig sentralt begrep for det som skilte gruppene med oppvarming på disse to skolene, at det kunne være større grad av intersubjektiv deltakelse i form av mer kontakt både i oppvarmingen og i samtaledelen på skole y – på bakgrunn av deltakelse i oppvarmingsøvelsene. Slike drøftinger behandles videre i, delvis i kapittel 3.4 og i kapittel 4.

Resultatene viser altså en forholdsvis stor forskjell mellom gruppene på skole y og på skole x i deres vurdering av hvilken betydning det å ha deltatt i oppvarmingsøvelsene hadde for de etterfølgende samtaleforløpene. Deltakerne fra skole y vurderte det å delta i oppvarmingsøvelser som viktigere for etterfølgende samtaler, enn deltakerne fra skole x.

Antall deltakere er allikevel for lite til at resultatet gir statistisk signifikans (ut fra et signifikansnivå på p mindre enn 0,05).

Resultatene fra bl.a. spørreskjemaet må vurderes ut i fra om deltakerne for eksempel forstod begrepene likt, på de ulike skolene. For eksempel kan begrepet kontakt forstås på ulike måter, både som kontakt med seg selv og som kontakt med hverandre. Jeg velger å tolke svarene deltakerne ga som uttrykk for kontakt i forhold til hverandre, siden sammenhengen var samhandlingssituasjoner. For begrepet åpenhet, kan det for eksempel på den ene skolen ha blitt assosiert med personlig selvavsløring, på den andre skolen kan det ha blitt assosiert med åpenhet på ting de kunne gjøre sammen. Jeg har altså ikke undersøkt disse forhold nærmere. Videre kan det diskuteres om deltakerne på de ulike skolene vurderte de ulike tallene i skalaene på lik måte, eller om de kan ha ment ulike ting med poengsummene. Slike ulike forståelser, eller sosiale representasjoner (Moscovici, 2001), eventuelt ulike språkspill (Wittgenstein, 1958), kan utvikles ulikt i ulike miljøer. Det kan i tillegg for eksempel hende at deltakerne på skole y var mer positive til forskningsprosjektet i seg selv enn deltakerne på skole x, og av den grunn lettere uttalte seg positivt om enkeltdelene i prosjektet. Sett på bakgrunn av trianguleringen med gruppeintervjuer som overensstemte med svarene på spørreskjemaene, er det rimelig å tolke resultatene som at gruppene med oppvarming på skole y vektla betydningen av deltakelse i oppvarmingsøvelsene i større grad enn deltakerne med oppvarming på skole x. Når i tillegg videoobservasjonene fra oppvarmingsdelen er i

tråd med dette resultatet, peker dette i retning av at gruppene med oppvarming på skole y hadde størst grad av intersubjektiv deltakelse i øvelsene sammenliknet med de tilsvarende gruppene på skole x, og at øvelsene fikk størst betydning for de etterfølgende samhandlingene for disse gruppene på skole y.

3.3.3 Deltakernes uttalelser fra gruppeintervjuene

På skole y: Oppvarmingsøvelsene hadde betydning for samtalen

Alle gruppene som fikk oppvarming, vurderte oppvarmingsdelen av betydning for samtalen. Men det var forskjeller mellom gruppene på de ulike skolene. Ut fra det første spørsmålet om hvordan det var å ha samtale sammen, svarte E3 spontant at oppvarmingsdelen hadde betydning for samtalen - uten at jeg hadde nevnt oppvarmingsøvelsene: E3: *"Bra vi, bra vi lekte de lekene først, egentlig, så ble vi liksom litt samla"* E2': *"Ja"* E4: *"eller litt mer sånn gira kanskje"* (EGi: 01.06 – 01.16). E1 sa seinere i intervjuet: *"Jeg glemte kameraet allerede under oppvarminga"* (EGi: 31.10 – 31.19). Tilsvarende vektlegging av oppvarmingsøvelsenes betydning kom fra gruppe U da de ble spurt om oppvarmingen virket inn på samtalen:

U3: "det ble litt løsere samtale, det ble ikke så stivt. Hvis vi hadde begynt rett på, så hadde jeg kanskje følt det sånn at nå måtte jeg sitte rett i ryggen . . . det ble litt løsere og ledigere" UGi 6.40-7.07

Alle deltakerne i gruppe U var vant til å gjøre slike øvelser. I gruppe E var de også vant til dette, med unntak av E4. Både E4 og E2' uttalte seg noe skeptisk, men også de samstemte i at det å gjøre slike øvelser kunne ha betydning: E4: *"jeg liker egentlig ikke sånne ting så veldig godt, jeg"*. E2': *"nei, massasje skal komme litt mer naturlig"* (..) E3: *Men, men vi ble jo mer gruppe, da!* E5: *"jo da, vi ble det"* E4: *"ja, det kan være"*. (EV 40.23 – 40.40). Vi ser her at selv om E2' og E4 ikke var utelukkende begeistret for å delta i slike øvelser, samstemte de allikevel i betydningen av det å gjøre øvelsene.

På skole x: Oppvarmingsøvelsene hadde i noen grad betydning for samtalen

Gruppe A uttrykte seg mer positivt til å gjøre oppvarmingsøvelsene enn gruppe H. På spørsmål til gruppe A om de trodde det hadde noen betydning for samtalen å gjøre slike øvelser, svarte de:

A5': "Det er litt ice-breaker, liksom" (...) A1: "Det blir litt gøyere og litt mer avslappa stemning når man gjør noe sånn fysisk sammen (...) hvis man gjør noe sånt sammen, blir det liksom litt løsere stemning med en gang": A2: "Med en gang man beveger seg så våkner man liksom litt og" A5': "Blir litt mer avslappa til å begynne med, så klart det har noe å si" (AGi 44.45-47.26).

I gruppe H uttrykte de ulike meninger om betydningen av å delta i oppvarmingsøvelsene:

H2: "Synes det var litt sært når vi var bare tre stykker (latter) litt sånn (latter) masse kameraer rundt i tillegg (latter)" H3: Det løsna sikkert litt opp for oss (...) kanskje hvis vi hadde satt oss ned med en gang hadde det vært litt stivere (...) før vi begynte å prate så hadde vi på en måte kommet litt nærmer hverandre da." FL: "Hvordan tror dere praten ville blitt annerledes da, hvis dere ikke hadde [gjort oppvarming]?" H2: "Jeg tror ikke det hadde blitt så veldig mye annerledes egentlig (...) det var ikke noe som var så veldig vanskelig å snakke om på en måte, så, jeg tror jeg hadde kunnet sagt det samme uten oppvarming. (...) jeg synes det var litt sært!" (HGi 23.30-25.30).

Det påpekes her fra gruppe H at det opplevdes litt sært å gjøre slike oppvarmingsøvelser med bare tre personer. Det er derfor mulig at det lille antall deltakere i denne gruppen kan ha bidratt til at de opplevde øvelsene som av mindre betydning for samtalene.

Det var bare én av deltakerne i hver av disse gruppene som var vant til å gjøre slike øvelser, men det var flere som hadde gjort noe tilsvarende en eller annen gang.

3.4 Oppsummering og utdypet forståelse av resultatene

3.4.1 Oppsummering av resultatene for skole y og skole x

Intersubjektiv deltakelse i samtalene

På skole y, viste gruppene med oppvarming større grad av aktivitet og intersubjektiv deltakelse i samtalene enn gruppene uten oppvarming. Dette skjedde i form av at de tok mer på hverandre, de involverte seg og utfordret hverandre mer i samtalen og de hadde lite pauser i praten. Gruppe L (uO) hadde også lite pauser, men her var det tegn på en mer anstrengt samtalsituasjon enn det gruppene med oppvarming hadde. Anvendelse av begrepene til Stern (2004) i analysen, om kritiske nå-øyeblikk og forsonende møte-øyeblikk, viste noe forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming, ved at de kritiske nå-øyeblikkene for gruppene uten oppvarming var mer knyttet til undersøkelsessettingen, mens for gruppene med oppvarming var de kritiske nå-øyeblikkene i større grad knyttet til relasjonen dem i mellom. Det var kun ett tydelig eksempel fra datamaterialet på kritiske nå-

øyeblikk som ble løst i et forsonende møte-øyeblikk, i gruppe U (mO) på skole y. Dette ene resultatet kan derfor kun i liten grad gi støtte for arbeidshypotesen om at kritiske nå-øyeblikk i større grad ville få forsonende møte-øyeblikk som utgang.

På skole x var det også forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming når det gjaldt samhandling i samtale. Men forskjellene var mindre tydelige på skole x. Den tydeligste forskjellen var at gruppene med oppvarming opplevde pausene mer avslappet enn gruppene uten oppvarming.

Når det gjelder personlig selvavsløring, skjedde dette bare i liten grad. Men antall eksempler var høyere i gruppene uten oppvarming, og generelt høyere på skole x enn på skole y

Resultatene fra samtale, som tidligere presentert i figur 1 og 3, blir i den følgende tabellen oppsummert fra begge skolene, dvs. alle gruppene med oppvarming, summert, og alle gruppene uten oppvarming, summert:

Skole y og x		Antall ganger de tok på hverandre	Antall pauser fra 4–10 sek	Antall pauser mer enn 10 sek
Med oppvarming	Skole y	36	4	2
	Skole x	0	40	15
	SUM	36	44	17
Uten oppvarming	Skole y	3	19	11
	Skole x	1	67	30
	SUM	4	86	41

Fig. 7. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i samtalen (S), begge skolene summert.

Begge skolene sett under ett, viste forholdsvis store forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming. Gruppene med oppvarming tok mye mer på hverandre og de hadde mye færre pauser enn gruppene uten oppvarming. I tillegg viste uttalelser fra deltakerne i etterkant at gruppene med oppvarming hadde et ganske avslappet forhold til pauser, mens gruppene uten oppvarming hadde et mer anstrengt forhold til dette, enten det handlet om å

oppleve pausene som pinlige, ellpauser – enten det oppstod ubehagelige pauser eller det ble gjort store anstrengelser for å unngå slike.

For gruppene med oppvarming, var det gruppene på skole y som bidro til det store antall ganger gruppene med oppvarming tok på hverandre vist i skjemaet over, mens det var gruppene med oppvarming på skole x som i all hovedsak bidro til pausene. Dette kan handle om større påvirkning fra øvelsene på skole y, men også om forskjeller mellom skolene eller andre forhold – noe som drøftes nærmere i kapittel 4.

Intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen og i videoavspillingen

Resultatene fra den praktiske samhandlingen og fra videoavspillingsdelen, som tidligere presentert i figur 4 og 5, blir i den følgende tabellen oppsummert fra begge skolene, dvs. alle gruppene med oppvarming, summert, og alle gruppene uten oppvarming, summert:

Begge skolene	Den praktiske samhandlingen (P)			Video av-spillingen (V)	
	Oppmøte	Planvarighet	Gjennomføringsgrad	Oppmøte	Ta på hverandre
Med oppvarming	75%	6,5 timer	75% av planlagt omfang	92%	36
Uten oppvarming	67,5%	Mer enn 8 timer	37,5% av planlagt omfang	79%	8

Fig. 8. Aspekter ved intersubjektiv deltakelse i den praktiske samhandlingen og under videoavspillingen, fra begge skolene summert. Tallene viser gjennomsnitt, unntatt siste kolonne som viser antall ganger deltakerne tok på hverandre.

Det var tydelige forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming med hensyn til både oppmøte og gjennomføring av det de hadde planlagt. Alle gruppene uten oppvarming planla mer omfattende ting å gjøre sammen enn det de gjennomførte. For gruppene med oppvarming, var det bare én gruppe som planla mer enn det de gjennomførte, gruppe H. Hvis vi tar hensyn til omfanget av det gruppene gjorde sammen i den praktiske samhandlingen – siden de fleste gruppene som endret planene gjorde noe annet sammen –

var det fremdeles stor forskjell mellom gruppene med og uten oppvarming: ca. 75 % gjennomføring av planlagt omfang for gruppene med oppvarming, mens omfanget bare var under halvparten av planlagt omfang for gruppene uten oppvarming. Ved å beregne antall timer gruppene holdt på med den praktiske samhandlingen, var dette ca 3,5 timer i gjennomsnitt for gruppene uten oppvarming, og ca 6,5 timer for gruppene med oppvarming. Uansett beregningsmåte, var altså gjennomføringsgraden av den praktiske samhandlingen vesentlig større for gruppene med oppvarming enn for gruppene uten oppvarming.

Når det gjelder videoavspillingsdelen, var det bedre oppmøte for gruppene med oppvarming: Én person hadde her frafall for gruppene med oppvarming, fire personer for gruppene uten oppvarming. I videoavspillingsdelen tok deltakerne i gruppene med oppvarming vesentlig mer på hverandre enn gruppene uten oppvarming, men vel å merke: det var på skole y dette hovedsakelig skjedde.

Intersubjektiv deltakelse i oppvarmingen

Fra observasjon av hvordan deltakerne involverte seg i oppvarmingsøvelsene, kom det fram at gruppene med oppvarming på skole y, deltok mer aktivt og viste større grad av interaksjon gruppedeltakerne i mellom, enn tilfellet var for gruppene med oppvarming på skole x, der de var noe mer reserverte.

Fra spørreskjemaet og fra intervju med deltakerne, viste det seg at alle gruppene var inne på at det å delta i øvelsene bidro til at de ble mer avslappet og mindre ansente, og samtalen ble løsere og ledigere, og at øvelsene bidro til kontakt. Men gruppene på skole y var mer samstemte og positive i sine uttalelser enn gruppene med oppvarming på skole x, med hensyn til hvor viktig det å delta i oppvarmingsøvelsene var for den etterfølgende samtalen. Det er nærliggende å tolke disse resultatene dit hen at deltakelse i oppvarmingsøvelsene faktisk hadde større betydning på denne skolen.

3.4.2 Utdypet forståelse av enkelte av resultatene

Forståelse av resultatene om personlig selvavsløring

Det var som nevnt liten forekomst av personlig selvavsløring fra datamaterialet, både når det gjelder antall eksempler og mengde tid dette skjedde. Men siden resultatet var motsatt av hva jeg hadde forventet, med tanke på at dette fenomenet skjedde mer i gruppene uten

oppvarming enn i gruppene med, mer i gruppene som ikke hadde så stor grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene enn i gruppene som hadde stor grad av dette, og mer i grupper med lange og til dels pinlige pauser enn i gruppene der de hadde et mer avslappet forhold til pauser, er dette verdt å se litt nærmere på. En kan selvfølgelig ikke se bort fra at personlighetsvariabler kan være en del av bakgrunnen for slike utslag. Men resultatene kan også forstås på andre måter:

Det kan antas at det kreves en viss grad av trygghet for å åpne seg slik. Det kan hende at dette trygghetsnivået var til stede for alle gruppene, at de var forholdsvis vant til å snakke åpent sammen. I gruppe U (mO) fortalte de bl.a. at det var vanlig å bli kjent med hverandre på skolen ved å fortelle åpent om seg selv (UGi: 13.00-13.45). En forklaring som går ut over det at det kun er trygghet som skal til for at noen viser personlig selvavsløring, kan være at deltakerne hadde et visst behov for å komme nærmere hverandre i løpet av tiden undersøkelsesopplegget varte. Et slikt ønske kan antas på et generelt grunnlag, jfr. for eksempel Tronick (1998), men også på bakgrunn av at deltakerne var sammen over en viss tid, og de skulle snakke sammen om et mellommenneskelig orientert tema: å bli kjent. Kan det tenkes at de som danset sammen og gjorde andre kroppslig orienterte aktiviteter sammen, allerede hadde dannet en møteplass seg i mellom, fundert kroppslig, mens de andre, for å nå fram, måtte "slå hull på sitt eget skall" for å verbalt komme nærmere hverandre? Kan det videre tenkes at for å komme nærmere hverandre, måtte deltakerne gi noe av seg selv i form av å formidle det de opplevde der og da? Det deltakerne opplevde, kan forstås kontekstuel, dvs. at deltakerne i gruppene der det var pinlige pauser og mer ubehag i situasjonen, kanskje kjente mer på vanskelige følelser i seg selv der og da, som bl.a. sjenanse og vanskeligheter med å komme i kontakt med (de) andre. For gruppene med oppvarming på skole y, der de i større grad var i kontakt med og involvert i hverandre, var det andre følelser og opplevelser som kom i sentrum, bl.a. i form av engasjement i samtalen. Dersom spørsmål til samtalen hadde gått direkte på å fortelle om personlig vanskelige opplevelser, er det mulig deltakerne i disse sistnevnte gruppene ville fortalt mest åpent om seg selv, jfr. eksemplet over fra gruppe U der de sa de ikke syntes spørsmålene var særlig personlig orienterte og at de snakket mer personlig åpent ellers enn de gjorde i samtalen.

Gruppene med oppvarming på skole y viste altså ikke denne type mer individorienterte og monologiske formen for åpenhet som personlig selvavsløring innebærer, men åpenheten handlet mer om relasjonen dem i mellom, i form av relasjonell åpenhet (Baxter, 1996) - slik

som da gruppe U (mO) gledet seg til turen, og det ble uttrykt ønske om å ligge tett inntil hverandre og å ha kroppskontakt når de skulle sove sammen, og det ble sagt spøkefullt at de ikke *bare* skulle ha sex som samtaletema (US 01.03.00-01.03.55). Da de i gruppe E (mO) fortalte hverandre at de gledet seg til den planlagte turen - for da kunne de kose seg sammen og massere hverandre (ES 01.00.11-01.00.31) - er det også tegn på slik form for interpersonlig åpenhet.

Selvfokusering kontra ”å glemme seg selv”

De samme gruppene som hadde lange og til dels ubehagelige pauser, og kritiske nå-øyeblikk preget av undersøkelsessettingen, var også de hvor det tok lengst tid i samtalen før deltakerne ”glemte” undersøkelsessettingen og at de ble filmet, og så å si ”henga” seg til samtalen. Dette kan forstås slik at disse gruppene, hadde stor grad av selvfokusering. Tilsvarende kan også resultatene om personlig selvavsløring forstås: at ubehag i undersøkelsessettingen kan ha bidratt til selvfokusering og behov for å fortelle om vanskelige sider ved seg selv – og motsatt, at grupper der de i større grad glemte seg selv, hadde de ikke samme behov for å fortelle om seg selv og om vanskeligheter. Gruppene med oppvarming på skole y fortalte at de veldig tidlig i samtalen ”glemte” at de ble filmet, og E1(mO) fortalte at hun *”glemte kameraet allerede under oppvarminga”* (EGi 31.10 – 31.19).

Analyse fra første minutt av samtalen på skole y, viste at gruppene med oppvarming viste større grad av flyt og engasjement enn gruppene uten oppvarming. De begynte å snakke umiddelbart etter at de fikk det første spørsmålet, de viste allerede her større grad av intersubjektiv deltakelse og interpersonlig involvering både nonverbalt og innholdsmessig enn de andre gruppene (Sjøberg, 2009b - u.a., for nærmere analyse). Disse eksemplene kan forstås som større grad av ”å glemme seg selv” og mindre grad av selvfokusering. Svarene på spørreskjemaet (kapittel 3.3.2) om at deltakelse i oppvarmingsøvelsene var viktig for kontakt, er i tråd med denne forståelsen av mindre selvfokusering og mer andre-orientering og det ”å glemme seg selv”. En annen, men allikevel noe tilsvarende måte å forstå gruppene med oppvarming på skole y på enn at de glemte seg selv/var mindre selvfokuserte, er at interaksjonen bar preg av interaksjonsrituale, noe jeg nedenfor redegjør nærmere for.

I den siste delen av samtalen som omhandlet planlegging av den praktiske samhandlingen, ble det for alle gruppene, med unntak av gruppe B (uO), mer flyt og engasjement. De fleste deltakerne konfronterte hverandre mer, noe som kan tas som tegn på at de her begynte å

glemme seg selv - også de gruppene som var mer hemmet og selvfokusert i første del av samtalen.

3.4.3 Samhandlingen forstått i lys av teoretisk funderte begreper – konsentrert om skole y

Resultatene sett i forhold til ulike intersubjektivitetsbegreper

Ut fra oppmøtet til de ulike aktivitetene, kvaliteten på gjennomføringen av den praktiske samhandlingen, hvor mye deltakerne tok på hverandre i samtale, pauser, personlig selvvavsløring, typer av kritiske nå-øyeblikk og i hvilken grad de utfordret hverandre i samtale, får vi et inntrykk av grad av intersubjektiv deltakelse. Som nevnt i resultatene fra kapittel 3.1 og 3.2 fra analyse av samtale, den praktiske samhandlingen og videoavspillingsdelen, viste gruppene med oppvarming på skole y, størst grad av intersubjektiv deltakelse – også sett i forhold til alle de andre gruppene som var med i undersøkelsen.

Siden forskjellene på gruppene med og uten oppvarming var større på skole y enn på skole x, og gruppene med oppvarming på skole y viste størst grad av intersubjektiv deltakelse totalt sett, velger jeg i dette underkapittel 3.4.3 å konsentrere meg om skole y og spesielt om kvaliteter som disse gruppene med oppvarming på denne skolen viste, dvs. gruppe U og gruppe E. Det følgende blir dermed å anse som en utdyping av kvalitative aspekter ved samtale – og som i diskusjonsdelen blir antydning som mulige forståelser av hvordan deltakelse i oppvarmingsøvelser kan stimulere etterfølgende samhandling.

Resultatene fra gruppene med oppvarming viste bl.a. 100 % oppmøte og lite pauser, og de tok mye på hverandre. Dette kan tyde på stor grad av relasjons- og oppgaveorientert involvering i de ulike delene av undersøkelsesopplegget. Men hvordan gripe enda tydeligere hva dette sier om den intersubjektive deltakelsen?

En mulig forståelse er at disse gruppene med oppvarming på skole y viste større grad av intersubjektiv og delaktig avspeiling/altersentrisk deltakelse (Bråten, 1998, 2007b) i form av primær intersubjektivitet (Trevorthen, 1979) i betydning affektinntoning (Stern, 1991), ”følt umiddelbarhet” (Stern, 2004) og simulering av den annens eller de andres nonverbale uttrykk (Bråten, *ibid.*). Det var mange gode eksempler på delaktig avspeiling fra gruppe U og E. Det var eksempler på imitasjon i ord og bevegelse allerede i første turtaking (første

initiativ - respons) i samtalen for gruppe E, samstemthet og synkronisitet i bevegelse og stemme (håndbevegelse, lyd og rytme -eksemplet fra gruppe U om forsonende møteøyeblikk, nevnt i kapittel 3.1.1) og foregripelse av hva en annen skulle si - jfr. setningsutfylling som tegn på altersentrisk delaktighet i form av tertiær intersubjektivitet (intersubjektivitet via verbal meningsutveksling) (Bråten, 2007b). Slike fenomener skjedde også i gruppene som ikke hadde oppvarming på denne skolen. Men eksemplene var tydeligere og av en annen art hos disse gruppene med oppvarming. Et eksempel fra gruppe N er: N3: *"for det blir veldig fort sånn at når du først kommer inn og har en liten"* N2: *"en liten gruppe"* N3: *"en liten gruppe, så"* N4: *"holder du"* N3: *"holder du deg der"* (US: 12.05-12.15). Mens eksemplet her er mer kognitivt orientert, var det hos gruppe U eksempel der deltakerne i tillegg også nonverbalt fylte ut hverandres setninger, dvs. i betydning intersubjektiv avspeiling på et kroppslig og følelsesmessig nivå. Sagt på en annen måte: Både gruppe N og gruppe U viste eksempler på tertiær intersubjektivitet, men den samtidige delaktige avspeilingen i form av primær intersubjektivitet, var mer framtrædende hos gruppe U enn den var hos gruppe N.

I gruppe U tok de altså del, ikke bare i hverandres tanker, men også i hverandres kroppslige og følelsesmessige aspekter ved samtalen:

<p>Fra spørsmål 5</p> <p><i>U1 Så prater du med folk over, altså, fra hele Norge, som har hver sine meninger om ting og så</i></p> <p>– <i>U2 ja, så ser du ting fra forskjellige sider (U1 ee) og</i></p> <p><i>U1 og så hører du hva de mener om det og hva de mener om det, og så kanskje du er</i></p> <p>– <i>U2 helt uenig</i></p> <p><i>U1 ja, eller (U2 eller) helt, altså, plutselig så er jeg helt enig med U3 som er liksom er fra andre (U2 ja) siden av landet mitt liksom</i></p> <p>(US: 27.34-27.59)</p>	<p>Fra videoavspillingen (UV): Hjertelig latter (alle) U4': "Så bra!" U3: "Ole Dole Doffen" (latter) U1: "Vi tenker i alle fall det samme da!". FL(forsøksleder, meg): "Det virker som om dere stopper opp, så kommer resten" U1: "Jammen det er akkurat som at jeg ser på deg (til U2) og ser at du har lyst til å si et eller annet, og så greit, jeg kan stoppe her så kan du fullføre setningen (til U2)". U4': "Kan du ikke vise det en gang til a (til FL)" U4': "Det var morsomt! U2 ja, det var det". U3: "Det er akkurat som om det er innøvd! U2: "Før jeg rekker å fortsette, tar den andre over." FL: "lytter dere, eller tenker dere på hva dere skal si? (..) var du fornøyd med det hun sa? (henvendt til U1)" U1: "Ja (latter fra U2 og de andre), hvis hun ikke sa det jeg ville, så gikk jeg bare tilbake igjen og sa det liksom" FL: "men det trengte du ikke?" U1: "Nei, det gjorde jeg ikke." (UV: 01.04.01-01.05.42)</p>
--	--

Fig. 9 Eksempel på setningsutfylling fra gruppe U

Her foregriper de altså ikke bare hverandres setninger reint språklig, de utfyller også hverandres nonverbale uttrykk, som om de danser sammen i en helhet. Det handler ikke om at de avbryter hverandre, pausene har rytme i tråd med setningene som sies – etter mine vurderinger i tråd med de pausene personen selv antatt ville hatt dersom hun hadde sagt det hele selv. Det er en flyt i overgangene som gir denne musikalske opplevelsen. Musikalsk forståelse av nonverbale aspekter ved samtaler, er nærmere beskrevet i bl.a. Schögler & Trevarthen (2007). Deltakerne la selv tydelig merke til disse musikalske aspektene ved dette samtaleutdraget, de ble overrasket og lo godt da de så utdraget på video – og det at de ba om å få se dette gjentatte ganger, tyder på at det gjorde inntrykk på dem. Utdraget kan også forstås som eksempel på aktiv deltakende interkroppslighet (Merleau-Pony, 1994).

At gruppene med oppvarming på skole y tok mer på hverandre, og at de ikke bare hadde mindre pauser enn gruppene uten oppvarming på denne skolen, men også viste et mindre anstrengt forhold til pauser som oppstod, er i tråd med en slik forståelse om mer altersentrisk deltakende og innlevende primær intersubjektivitet. Som nevnt fra spørreskjemaet vist i kapittel 3.3.2 om betydningen av oppvarming for ulike aspekter ved samtalen, vurderte gruppene med oppvarming på denne skole y, kontakt som spesielt sentralt. De ulike

intersubjektivitetsformene som er nevnt, innebærer ulike former for kontakt, og forståelsen i forhold til datamaterialet, peker i retning av at det var større grad av delaktig avspeiling i form av disse kontaktformene for gruppene med oppvarming enn for gruppene uten.

Interaksjonsrituale som modell for forståelse av samhandlingen

Resultatene - forstått som en kombinasjon av resultatene ovenfor, og teoretisk og empirisk utdypning av eksempler, utdypet i Sjøberg (2009a – u.a.) - gir også mulighet til å forstå samtalene for gruppene med oppvarming på skole y som uttrykk for vellykket interaksjonsrituale (Collins, 2004). Et interaksjonsrituale kjennetegnes ved og har som betingelse: 1. Ansikt til ansikt - kommunikasjon 2. At deltakerne er en tydelig gruppe, atskilt fra andre 3. Gjensidig oppmerksomhet gruppedeltakerne i mellom 4. Felles stemning.

Collins hevder videre at et interaksjonsrituale bygges opp via synkronisitet i kroppsspråk og bevegelse, rytmisitet og melodisitet i stemme og tonefall m.m. Dette krever nøyaktig måleutstyr på mikroplan for å registreres korrekt. Relatert til intersubjektivitetsbegrepene ovenfor, innebærer denne type synkronisitet intersubjektiv delaktighet i form av primær intersubjektivitet.

Et vellykket interaksjonsrituale fører til økt grad av emosjonell energi på individnivå. Høy grad av emosjonell energi, kan forstås som aktivt engasjement i forhold til sosial interaksjon eller som motsetning til for eksempel depresjon. Emosjonell energi kan også dannes på andre måter: Gjennom maktrituale, dvs. gjennom å ha makt over andre, gjennom statusrituale, dvs. gjennom å tilhøre en gruppe mens andre er utestengt. Det spesielle med interaksjonsrituale er at alle gruppedeltakerne tar del i den økte graden av emosjonell energi. Et annet resultat av vellykket interaksjonsrituale enn forhøyet emosjonell energi på individnivå, er kollektiv inntonning (attunement) og solidaritet gruppedeltakerne i mellom. For gruppene med oppvarming på skole y, kan engasjementet de viste i utførelsen av den praktiske samhandlingen (P), og solidariteten de dermed også viste med hverandre, være tegn på slike konsekvenser av et vellykket interaksjonsrituale.

I analysen er det bl.a. tatt utgangspunkt felles bevegelse og i musikalitet (felles rytme og melodi) i stemmeføring som utgangspunkt for kartlegging av synkronisitet – slik som i nevnte eksempel i kapittel 3.1.1 fra gruppe U (mO) der de beveger hendene sine synkront oppover.

Punkt 1 fra Collins modell, var tilfredsstilt i og med undersøkelsessettingen ved at de i oppvarmingen for eksempel så hverandre når de danset, og de satt overfor hverandre i samtalen. Punkt 2 var også tilfredsstilt ved at de var en tydelig gruppe atskilt fra andre. Eksemplet på setningsutfylling fra gruppe U ovenfor, viser stor grad av gjensidig og felles oppmerksomhet (punkt 3 i Collins modell). Når det gjelder felles stemning (punkt 4), viste analyse fra samtale og deltakernes egne vurderinger, tydeligere og bedre eksempler på dette for gruppene med oppvarming. Dette er i tråd med resultatene fra spørreskjemaet om oppvarmingsøvelsenes betydning, vist i kapittel 3.3.2, der oppvarmingsøvelser ble vurdert av alle deltakerne i disse gruppene med oppvarming som viktige for god stemning, 6,6 i snitt av 7 som høyeste vurdering på skalaen.

I tillegg kommer at interaksjonsrituale bygges opp via synkronisitet: eksemplet vist i kapittel 3.1 på forsonende møteøyeblikk fra gruppe U, der alle i gruppen spontant og synkront løftet hendene i en felles bevegelse og satte lyd til med stemme, kan forstås som oppbygget interaksjonsrituale med kjennetegn på disse karakteristika av gjensidig og felles oppmerksomhet, felles stemning og opparbeidelse av synkronisitet.

Analyse fra første minutt av samtalen fra gruppene på skole y, viste at allerede her skilte gruppene med oppvarming seg ut fra gruppene uten oppvarming, med tanke på interaksjon i forhold til grad av oppbygget interaksjonsrituale.

Videre utforskning trengs

Det å belyse resultatene fra undersøkelsen i lys av mer teoretisk funderte begreper, slik som det er gjort her, betyr ikke slike forståelser er bekreftet av datamaterialet, men at funn og eksempler fra datamaterialet understøtter slike forståelser. Denne utdypningen her i kapittel 4.3 må derfor undersøkes videre og kan anvendes som innspill for videre forskning

4. Diskusjon

4.1 Forsøksvise forklaringer på forløp i gruppene med forskjellige utgangsbetingelser

Betydning av oppvarming

Oppsummeringen og forsøket på utdypet forståelse av resultatene i kapittel 3.4, handlet om å identifisere forskjeller mellom gruppene med hensyn til intersubjektiv deltakelse i undersøkelsesopplegget, hovedsakelig med fokus på samtalene. Dette vil tjene som bakgrunn for følgende drøfting som vil gå mer direkte på problemstillingen for undersøkelsen, om deltakelse i kropporienterte og gruppedynamiske øvelser kan påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling. I hvilken grad gir resultatene svar på dette spørsmålet?

Hva undersøkelsen kan gi svar på

Designet for undersøkelsen har noen likhetstrekk med et slags eksperimentelt design, ved at noen grupper skulle delta i oppvarmingsøvelser før samtale, mens noen grupper skulle begynne rett på samtale uten slik oppvarming. En kan, ut fra en slik forståelse, si at dette innebærer et design med fire eksperimentelle intervensjonsgrupper og fire kontrollgrupper, der intervensjonsgruppene deltok i oppvarmingsøvelser, som uavhengig variabel, med mulig stimulering av aspekter ved etterfølgende samtaler som avhengig variabel. Forskjellen fra et eksperiment var at oppvarmingsøvelsene som ble benyttet, innebar en helhet av mange ulike variabler som ikke var isolert fra hverandre og dermed ikke under eksperimentell kontroll. I tillegg var det flere andre krav som ikke var tilfredsstillt, bl.a. randomisering og antall grupper. Så selv om undersøkelsesdesignet kan ha likhetstrekk med eksperimentet som metode, for eksempel som et pilotstudie til et eksperiment, har ikke undersøkelsen hatt et slikt hovedmål. Undersøkelsen har vært kvalitativt orientert, med sammenlikning av grupper med og uten oppvarming i forkant av samhandling, med den hensikt å kunne identifisere aspekter ved intersubjektiv deltakelse og å drøfte mulige sammenhenger mellom oppvarming og etterfølgende samhandling – der det har vært lagt spesiell vekt på samtalsamhandlingen (S).

Dersom det ut fra det begrensede antall grupper som var inkludert i undersøkelsen, skulle vise seg sammenhenger mellom deltakelse i oppvarmingsøvelsene og etterfølgende samtaler, vil det uansett ikke kunne tjene som *bevis* for slike sammenhenger. Dette betyr ikke at det å søke etter forklaringer på resultatene ligger utenfor denne undersøkelsens fokus.

Forklaringene som i det følgende blir presentert, blir drøftet på bakgrunn av resultater fra undersøkelsen, til dels også kombinert med teori. Dette vil få status som antakelser om sammenhenger for de gruppene som deltok i undersøkelsen, men også som innspill i form av hypoteser for videre forskning.

Min tilstedeværelse i undersøkelsessettingen

Interaksjonen i gruppene må delvis forstås på bakgrunn av at jeg var til stede underveis i de ulike delene av undersøkelsesopplegget. Selv i samtalene (S), der jeg kun stilte spørsmålene til samtalen og eventuelt ga oppklarende svar til deltakerne angående instruksjonene, må denne relasjonelle og kontekstuelle forståelsen med meg til stede, tas i betraktning.

Deltakerne ville høyst sannsynlig snakket annerledes sammen uten meg til stede. Selv etter at de eventuelt glemte mitt nærvær, satte min tilstedeværelse rammer for samtalen i betydning hva de snakket om og ikke minst hva de eventuelt ikke sa. I deltakernes bevissthet, var jeg sannsynligvis også på et vis til stede i deres praktiske samhandling (P), siden de planla og gjennomførte dette etter initiativ fra meg, og med tanke på at de etterpå skulle formidle til meg hvordan det gikk.

Forskjellene mellom gruppene med og uten oppvarming, kan også forstås på bakgrunn av at jeg var til stede i undersøkelsessettingen. Det at gruppene med oppvarming ble litt kjent med meg i en sammenheng med leik og øvelser i oppvarmingssettingen, kan ha bidratt til at deltakernes oppfattelse av meg kan ha blitt ulik for de typer av grupper. U4' sa bl.a. i gruppeintervjuet at oppvarmingsdelen var viktig, for da ble de mer kjent med og trygg på meg (UGi 4.58-5.10). Men jeg var like mye til stede under oppvarmingen for gruppe A og H på skole x der det var mindre forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming enn på skole y, dette nedtoner derfor min tilstedeværelse og interaksjon med deltakerne i oppvarmingsdelen som forklaring på forskjellene mellom gruppene med og uten oppvarming.

Selv om jeg i alle delene av undersøkelsesforløpet forholdt meg ut fra samme instruksjoner til alle gruppene, kan allikevel min nonverbale tilnærming bli justert etter hvem deltakerne

var og min kontakt med dem – uten at jeg bevisst forholdt meg ulikt til de ulike gruppene. Dette gjaldt i mindre grad i samtaledelen enn i gruppeintervjuet og i videoavspillingsdelen.

Tid sammen som avgjørende for intersubjektiv deltakelse i samtalen?

Det kan også argumenteres for at oppvarming kan ha hatt betydning kun fordi deltakerne da hadde mer tid sammen i forkant av samtalen. Gruppene med oppvarming hadde ca 20 minutter mer tid sammen enn gruppene uten oppvarming. Det er to forhold som taler i mot dette som hovedforklaring på forskjellene mellom gruppene med og uten oppvarming. Det ene er ut fra hvordan samtalen i gruppene uten oppvarming på skole y, forløp. I disse gruppene uten oppvarming er de sammen over lengre tid i samtaledelen, men uten at dette tilsynelatende gjorde at de ble mer komfortable i samtalesettingen av den grunn – ikke før de kom til den praktiske delen av samtalen etter ca. 50 minutter. For gruppe N (uO), varte pausene helt til denne praktiske delen – altså like lenge som om gruppene med oppvarming på skole y skulle hatt slike pauser en halv time ut i samtalen. For gruppe L (uO) fortsatte dynamikken med at en av deltakerne snakket mest for å holde samtalen i gang - slik L4 selv uttrykte det - også til denne praktiske delen. Dersom det kun handlet om tid, skulle disse gruppene uten oppvarming på skole y etter for eksempel 40 minutter ha samme grad av intersubjektiv involvering som gruppene med oppvarming hadde etter 20 minutter. Det var ikke tilfelle. I tillegg vil en kunne tenke seg at virkningen av denne tidsforskjellen, ville vise seg mindre etter hvert, for eksempel i den praktiske samhandlingen, for så slutt å forsvinne helt i den praktiske samhandlingen og under videoavspillingen. Dette skjedd altså ikke. Tilsvarende gjaldt også på skole x, der for eksempel gruppe B (uO) fortsatte å ha mange og til dels lange pauser også i den siste delen av samtalen, altså hele samtalen igjennom.

Det andre argumentet mot tid som hovedforklaring på forskjellene mellom gruppene med og uten oppvarming, er at på skole x var det mindre tydelige forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming enn på skole x. Dersom kun tidsaspektet var avgjørende, skulle tid vært like viktig på begge skolene.

Innebærer sammenheng mellom intersubjektiv deltakelse i oppvarmingen og intersubjektiv deltakelse i samtalen at det ene påvirker det andre?

På skole y, var det tydelige forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming med tanke på den intersubjektive deltakelsen i samtalen og i den praktiske samhandlingen. Disse forskjellene har blitt vist ut i fra ulike aspekter: Oppmøte til de ulike aktivitetene, pauser,

personlig selvavsløring, type kritiske nå-øyeblikk, i hvilken grad deltakerne utfordret hverandre i samtalene, hvor mye deltakerne tok på hverandre, og tema og gjennomføringsgrad på den praktiske samhandlingen. Gruppene med oppvarming på skole x, viste også større grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samtaler enn gruppene uten oppvarming på denne skolen, men forskjellene var altså mindre enn på skole y.

Analysen av oppvarmingsdelen av undersøkelsen, kombinert med analysen av samtalene, viste at det var de gruppene som hadde størst grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene, dvs. gruppene med oppvarming på skole y, som også viste størst grad av intersubjektiv deltakelse i samtalen og i den praktiske samhandlingen. Hva var grunnen til dette? Betyr det at det kan være en - ikke tilfeldig - sammenheng mellom stor grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelser og stor grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samtaler? Hvordan kan i tilfelle denne sammenhengen være? Kan det ha noe å gjøre med måten å gjøre oppvarmingsøvelsene på? Var det deltakelsen i oppvarmingsøvelsene som stimulerte deltakelse i etterfølgende samhandling, eller var det gruppene med oppvarming på skole y som tilfeldigvis var av en bestemt type som uansett aktivitet ville vist stor grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende aktiviteter, og at de for eksempel ville vist slik deltakelse i samtalene uavhengig av deltakelse i oppvarming i forkant eller ikke?

Forskjellene i intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene, kan ha sammenheng med hvor vant deltakerne var med og hadde erfaring fra å gjøre slike øvelser. Som nevnt var deltakerne i gruppene med oppvarming på skole y mer vant til å gjøre slike øvelser enn deltakerne i gruppene med oppvarming på skole x. Grunnene til denne forskjellen kan være mange, for eksempel i hvilken grad det å gjøre slike øvelser inngår i fagene på skolen, eller i hvilken grad de ulike skolene tiltrekker seg elever med interesser som inkluderer det å gjøre slike øvelser. En forklaring på større grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene på skole y, og tilhørende større grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling, kan derfor handle om at deltakerne var trygge på å gjøre slike øvelser. Siden de gjorde slike øvelser ofte, kan det også hende at det tok kortere tid for disse gruppene å involvere seg og dra nytte av deltakelsen i disse øvelsene.

Også skolemiljøet, dvs. kulturen på de ulike skolene kan ha betydning, jfr. Wittgenstein (1958) og Schein (1994). Som U4' sa om hvordan det å delta i oppvarmingsøvelser kan virke inn for noen:

"hvis det er personer som er litt innesluttet eller som ikke liker å gjøre ting som kan være litt morsomt eller sånne ting, kan kanskje være litt hemmende for dem hvis de føler at . . . åh nå har jeg dummet meg ut, nå må jeg gjemme meg resten av tiden, liksom!" (U2Gi 27.35-27.49)

Det U4' her sier handler også indirekte om miljøet og kulturen ved at det gis eksempel på at noen kan være redd for "å dumme seg ut". I hvilken grad kulturen på de ulike skolene var åpne for det "å dumme seg ut", kan derfor også ha virket inn. I det hele tatt kan det ha hatt betydning i hvilken grad skolekulturen og verdiene på skolen samsvarte med de kvalitetene som oppvarmingsøvelsene eventuelt stimulerte. Undersøkelsen har ikke tatt sikte på å kartlegge slike forhold. Selv om skolene hadde noenlunde like fagtilbud, og som folkehøgskoler en noe lik framtoning, var det visse forskjeller mellom skolene bl.a. i form av interessefelt hos elever og lærere, og også forskjeller i enkelte elevers klesstil.

Ut fra spørreskjemaet, vist i kapittel 3.3.2, vurderte deltakerne som hadde oppvarming, deltakelsen i oppvarmingsøvelsene som å ha stor betydning for etterfølgende samtale. Ved at gruppene på skole y vurderte øvelsene til å ha mer betydning for samtalen enn gruppene på skole x, noe som samsvarer med analysen av samtalene som viste størst grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene for disse gruppene på skole y, og også størst forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming, er dette en indikasjon på at det var deltakelsen i oppvarmingsøvelsene som stimulerte den intersubjektive deltakelsen i etterfølgende samtaler.

Sammenheng mellom type oppvarmingsøvelser og type og grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samtaler og aktiviteter

Siden sammenhengen mellom den intersubjektive deltakelsen i oppvarmingsøvelsene og den intersubjektive deltakelsen i samtalene først og fremst var av nonverbal art - øvelsene var primært nonverbale, og aspektene fra resultatene som viste forskjeller mellom med og uten oppvarming først og fremst handlet om nonverbale aspekter – er det mulig å anta at slike nonverbale øvelser kan stimulere nonverbale aspekter i etterfølgende samtaler og aktiviteter. Det kan derfor godt tenkes at andre, og mer verbalt orienterte oppvarmingsøvelser, ville hatt større grad av stimulering av verbale aspekter ved samtalene, enn det som framkom i denne undersøkelsen. For eksempel kan det tenkes at dersom oppvarmingsøvelsene hadde inkludert

å fortelle noe personlig åpent om seg selv (personlig selvavsløring), ville dette kunne stimulert større grad av personlig åpenhet i de etterfølgende samtaler. Om deltakelse i nonverbale- og kropporienterte oppvarmingsøvelser også kan stimulere verbale aspekter ved samhandling, sier empirien fra denne undersøkelsen mindre om. Å finne ut av dette fra datamaterialet i undersøkelsen, ville kreve en mer omfattende analyse. Bråten sier:

"Playing one of the subserving operative parts already at the layer of (I) primary intersubjectivity, mirror neurons system can be expected to contribute and continue to play a prevailing and supportive part also at the higher-order layers II and III (Bråten & Gallese, 2004).

Bråten viser her til de tre intersubjektivitetsformene nevnt i innledningen. Han peker på muligheten for at delaktig avspeiling, understøttet av speilnevroner, kan vise seg i form av synkronisitet, ikke bare på bevegelsesplanet, men også på det verbale planet. Deltakelse i oppvarmingsøvelser kan innebære slik delaktig avspeiling, understøttet av speilnevroner. En slik forståelse er i tråd med Petzold om at kroppslig orientert oppvarming kan bidra til synkronisitet på flere nivåer, også det verbale nivået (Petzold, 2004). Sannsynligvis, i tråd med Frijda & Mesquita (2000) og Mason (2006) kan det være en indirekte sammenheng med verbale aspekter, ved at følelser kan påvirke tanker. Men det kan også være en mer direkte sammenheng ved at det å gjøre noe kreativt og kroppsnært sammen, kan stimulere ønsket om å gjøre andre ting sammen på et seinere tidspunkt.

Oppsummering: Oppvarming kan påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samtaler, men null-hypotesen kan ikke utelukkes

Det var større grad av intersubjektiv deltakelse i smågruppesamhandling for de gruppene som hadde deltatt i forutgående oppvarmingsøvelser. Det var større forskjeller mellom gruppene med og uten oppvarming på skole y enn på skole x. Denne forskjellen kan forklares ved at deltakerne var mer vant til å gjøre slike øvelser på skole y. Det å være vant til dette, bidro kan hende til mer trygghet og dermed til større grad av intersubjektiv deltakelse i øvelsene – noe som igjen kan ha stimulert intersubjektiv deltakelse i samtaler og det som kom etterpå. Det at gruppene med oppvarming på skole y for eksempel tok mer på hverandre i starten av samtalen enn gruppene uten oppvarming gjorde etter 20 minutter – tyder på at det ikke bare var tid sammen som hadde betydning for disse resultatene. Likhetstrekk i deltakelse i oppvarmingen og den intersubjektive deltakelsen i samtaler - og for gruppe U (mO) også for innholdet i den praktiske samhandlingen - peker også i retning

av at det var selve deltakelsen i øvelsene som hadde betydning for gruppene med oppvarming på skole y.

At deltakelse i kroppsorienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser kan ha en slik virkning på intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling, understøttes fra faglitteratur, mest tydelig fra Petzold (2004) – nevnt i innledningskapittelet. Petzold anbefaler å gjøre kroppsorienterte øvelser over tid - for at det skal ha betydning for de ulike nivåene av synkronisitet som han nevner. Helst skal de gjøres ca. en time ukentlig i 8-10 uker før det gir seg utslag. Dette understøtter hypotesen om at oppvarming får mest betydning for grupper som er vant til å gjøre slike øvelser.

I forståelsen av hvordan deltakelse i oppvarmingsøvelser kan fungere, må det samtidig tas hensyn til kontekstuelle faktorer knyttet til organisasjonskultur, kontekstuelle forhold, type øvelser m.m., som også kan ha vært av betydning for den intersubjektive deltakelsen i oppvarmingsøvelsene som igjen kan ha vært av betydning for den intersubjektive deltakelsen i samtalene.

Men det kan også være at grunnhypotesen ikke holder, dvs. at null-hypotesen ikke kan utelukkes. Med det lille antall grupper som var med i undersøkelsen, kan det ha vært tilfeldig at gruppene med oppvarming viste større grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene og i de praktiske samhandlingene. Det er mulig at disse gruppene ville vist stor grad av intersubjektiv deltakelse i samtalene og de etterfølgende aktiviteter, uansett oppvarming i forkant eller ikke. Sammenhengen mellom den intersubjektive deltakelsen i oppvarmingsøvelsene og den intersubjektive deltakelsen i etterfølgende samhandling, kan handle om tredjevariabler, som for eksempel ulikheter i gruppesammensetningen, og ikke nødvendigvis at det ene (deltakelsen i oppvarmingsøvelsene) påvirker eller stimulerer det andre (økt grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling). Dersom en gruppe er veldig kreativ og dynamisk i utgangspunktet, vil dette vise seg både i oppvarmingsdelen og i samtaledelen. Fremdeles vil det imidlertid kunne hevdes en sammenheng mellom intersubjektiv deltakelse i oppvarmingen og intersubjektiv deltakelse i samtalene, men da uten at det er det ene som påvirker det andre. Videre undersøkelse med et større antall grupper ville kunne bidra til å gi mer utfyllende svar på dette.

Allikevel, selv om null-hypotesen ikke kan utelukkes, viste deltakernes egne vurderinger av det å delta i øvelsene, at det for dem hadde betydning å gjøre oppvarmingen. Dvs.

deltakernes egne vurderinger og analysen av datamaterialet viste en sammenheng mellom intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene og i samtalene. I tillegg peker teori fra bl.a. Petzold (2004) - som argumenterer for en sammenheng – i samme retning.

Angående overføringsmuligheter av resultatene fra undersøkelsen til andre sammenhenger, må dette vurderes bl.a. på bakgrunn av at det var forskjell mellom skolene i hvor stor forskjell det var mellom gruppene med og uten oppvarming, at det var et lite antall grupper med i undersøkelsen, og at det er gjenstand for diskusjon hvilken sammenheng det eventuelt kan være mellom deltakelsen i oppvarmingen og etterfølgende samhandling. Det er derfor usikkerhetsmomenter knyttet til i hvilken grad resultatene kan overføres til andre sammenhenger enn der undersøkelsen ble foretatt.

Det bør nevnes at resultatene fra undersøkelsen må forstås i lys av den konstruerte og eksperimentliknende undersøkelsessettingen. Deltakerne hadde ikke selv valgt å delta i oppvarmingsøvelsene, og selv om de deltok frivillig i undersøkelsen, var ikke samtaletemaet og opplegget som helhet, bestemt av dem. Det kan for eksempel hende at deltakelsen i samhandlingene ville vært annerledes dersom de hadde handlet om noe deltakerne hadde bestemt selv og som de var veldig motivert for. Undersøkelsen har derfor sine begrensninger, og innebærer kun én tilnærming av mange, til å utvikle kunnskap om fenomenet kropporienterte og gruppedynamiske oppvarminger. Undersøkelsen peker i retning av at deltakelse i oppvarmingsøvelser kan øke motivasjon og engasjement – i utgangspunktet innenfor en slik undersøkelsessetting.

4.2 Utgangspunkt for videre forskning

Interaksjonsrituale som hypotese

Selv om undersøkelsen har for lite datagrunnlag og for lite antall grupper til å fastslå en sammenheng mellom deltakelse i oppvarmingsøvelser og mulig stimulering av interaksjonsrituale - målt ved synkronisitet, gjensidig oppmerksomhet og felles stemning, og videre konsekvenser i form av bl.a. emosjonell energi og solidaritet - gir undersøkelsen allikevel grunnlag for å framsette en slik hypotese som grunnlag for videre forskning. Et slikt grunnlag baserer seg på bl.a. teoretiske begrunnelser fra Petzold (2004) om sammenhengen mellom deltakelse i kropporienterte oppvarmingsøvelser og synkronisitet,

og fra nevrobiologi. En kan derfor tenke seg muligheten for at deltakelse i oppvarmingsøvelser kan stimulere interaksjonsrituale, som gjør at når deltakerne deretter samles for å snakke sammen, er de allerede ”varmet opp”, de har allerede startet å bygge opp et interaksjonsrituale, og dermed muliggjøres mer vellykket interaksjonsrituale i samtaledelen enn uten slik oppvarming.

Analyse av første minutt av samtaledelen for gruppene på skole y, viste større grad av intersubjektiv deltakelse i form av engasjement og flyt i samtalen for gruppene med oppvarming enn de uten. Dette vist ved at deltakerne avløste hverandre i høyere tempo i turtakingene, de var mer relasjonsorienterte og mindre saksorienterte enn gruppene uten oppvarming, og de hadde ikke pauser slik som spesielt gruppe N (uO) hadde - noe som understøttes av deltakernes uttalelser om at deltakelsen i oppvarmingsøvelsene gjorde at de kom lettere i gang i samtaledelen, bl.a. fra U2: *”Hvis du ikke har oppvarming, så tar det litt tid for å komme i gang, og det går ut over samtalen.”* (U2i 32.40-32.50). Deltakernes uttalelser er også i tråd med en forståelse av at det ble bygget opp interaksjonsrituale i løpet av oppvarmingen, selv om de ikke tilkjennega en så pass inngående forståelse av hva oppvarmingen stimulerte. Men modellen om interaksjonsrituale fra Collins er én måte å forstå hvordan den intersubjektive deltakelsen kan bli stimulert fra deltakelse i øvelsene, og det er en måte å forstå dette på som gir mening i forhold til datamaterialet, i forhold til teorien og modellen fra Petzold om at oppvarming bidrar til synkronisitet på ulike nivåer, og det er en forståelse som gir mening og som stemmer med min egen erfaring og opplevelse fra å ha deltatt og undervist i slike kropporienterte og gruppedynamiske øvelser over lang tid. Selv om det er mulig at andre teorier og modeller også kan forklare mulige sammenhenger, er det verdt å utforske denne mulige sammenhengen mellom deltakelse i oppvarmingsøvelser og stimulering av interaksjonsrituale, nærmere. Jeg vil i det følgende skissere hvordan dette eventuelt kan gjøres.

Design for videre forskning

En hypotese for videre forskning kan være at oppvarmingsøvelsene bør være så direkte relatert til det de skal varme opp til, som mulig. Denne hypotesen må samtidig kombineres med ovenstående forståelse av kontekstuelle forhold, som setter noen rammer og mulighetsbetingelser for hva slags oppvarming som vil kunne fungere og ikke. Videre undersøkelser bør derfor konkretisere hva slags oppvarming som vil fungere hvor (kontekstuel), i forhold til hvem (deltakerne) og til hva (hva det skal varmes opp til).

I det følgende skisseres to typer design, det ene innenfor a) en representativ forståelse av sannhet og kunnskap, det andre innenfor b) en mer meningsorientert og pragmatisk orientert forståelse av sannhet og kunnskap (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Et design innenfor variant a) kan være å gjennomføre en undersøkelse med for eksempel 15 grupper med oppvarming, 15 grupper uten oppvarming og 15 grupper som gjør noe annet som erstatning for oppvarming før samtale - og at hele undersøkelsen blir gjennomført på én skole som har oppvarmingsøvelser som del av skolens undervisningsopplegg. I min undersøkelse hadde ikke kontrollgruppen noen annen aktivitet i stedet for oppvarming. Her kunne erstatningen for eksempel være at de satt sammen i ett rom og løste kryssord hver for seg, eller en annen mer kognitivt orientert aktivitet. Det kan være problematisk å finne en folkehøyskole med så mange elever som dette ville kreve. Undersøkelsen kunne i stedet eventuelt gjennomføres på en videregående skole, eller på en stor folkehøyskole med noe færre grupper. I en slik type undersøkelse blir det mindre viktig å definere tydelige kriterier for hver gruppe, ved at det store antallet grupper langt på vei vil utjevne tilfeldige forskjeller mellom gruppene. Allikevel vil jeg foreslå å ha fem deltakere i hver gruppe – ut fra erfaringer fra forundersøkelsen, mange nok til at det blir dynamikk i gruppen, og få nok til at det kan bli personlig og at alle deltar i samme samtale. Målingene kunne vært tilsvarende de jeg har benyttet i denne undersøkelsen her, men i tillegg ha måling av fenomener som inngår i interaksjonsrituale, bl.a. måling av synkronisitet. Dette ville kreve nøyaktige måleinstrumenter, for eksempel tilsvarende de som benyttes av for eksempel Beebe et al. (2000) og Beebe & Lachmann (2002). I tillegg kan det også gjøres en for- og etter måling. Dette kan for eksempel være i form av spørreskjema som de fyller ut både før oppvarmingsøvelsene/erstatningen for oppvarmingsøvelsene og rett etter samhandlingsdelen - enten dette er samtale eller annen form for samhandling.

Med tanke på å finne ut hvorfor oppvarmingsøvelser eventuelt kan stimulere intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samtaler, ville det vært nødvendig å identifisere forskbare størrelser i oppvarmingsøvelsene. Dette ut fra at det blir viktig å finne ut hva i oppvarmingsøvelsene som eventuelt gjør at det kan stimulere. Er det å bevege seg kroppslig, er det den sosiale kontakten som det å delta i øvelsene innebærer, eller er det andre forhold og tredjevariabler som at forsøksleder er til stede i oppvarmingsdelen og at deltakerne eventuelt får et annet forhold til vedkommende og til forskningen pga. dette? En kunne redusere slike variabler til en viss grad, ved å benytte øvelser som først og fremst stimulerer

bestemte aspekter. For eksempel kan en finne øvelser på oppmerksomhet (meditasjon, qi gong) eller finne øvelser som først og fremst kan stimulere primær intersubjektivitet i form av delaktig avspeiling, for eksempel synkronisitet i dans, speilingsøvelser osv.

Forslaget ovenfor er hovedsakelig tenkt innenfor en positivistisk vitenskapsfilosofisk tilnærming. Jeg vil også presentere en tilnærming i tråd med en helt annen vitenskapsfilosofisk tilnærming; hermeneutisk-fenomenologisk og pragmatisk, og innenfor en aksjonsforskningsramme. I et slikt design, variant b), blir ikke fokuset å finne sannhet i representativ betydning, men å se på meningsaspektet i betydning hvordan deltakelse i oppvarmingsøvelser oppleves, og nytte av det å benytte kroppsorienterte og gruppedynamiske øvelser. I tråd med aksjonsforskning (bl.a. i Reason & Bradbury, 2008) kunne utgangspunktet for undersøkelsen være, sammen med bestemte deltakere i en gitt kontekst, å utforske og å utvikle slike øvelser, slik at de var rettet mot oppvarming til noe bestemt. Er det snakk om en undervisningskontekst, kunne målet være sosial læring, og aksjonsforskningsprosjektet kunne handle om å finne eller utvikle øvelser som kunne stimulere læring. Poenget her er at det er deltakerne selv som sammen med aksjonsforskeren definerer målet for undersøkelsen, og at målet skal være av nytte for de deltakerne som er med i undersøkelsen. En kunne også studere motivasjonsaspekter knyttet til det å gjøre oppvarmingsøvelser, om det øker motivasjon til gjennomføring av utførelse av praktiske handlinger.

Aksjonsforskning kan som nevnt synes veldig langt fra designet jeg hadde i utgangspunktet for undersøkelsen. Men undersøkelsen hadde aspekter fra aksjonsforskning i seg med tanke på at deltakerne skulle gjøre noe sammen som skulle bidra at de ble kjent slik de ønsket. Enkelte erfaringer kan derfor trekkes direkte fra undersøkelsen. I et nytt design innenfor denne vitenskapsfilosofiske tradisjonen som aksjonsforskning er, ville jeg valgt erfarne deltakere i slike øvelser, dvs. ikke bare mennesker som har gjort mye av slike øvelser, men som også er vant til å reflektere over dem, slik det gjøres for eksempel i kroppsorientert terapier (for eksempel integrativ terapi) eller i undervisning slik det gjøres i mye workshoporientert undervisning innen konflikthåndtering og kommunikasjon, eller mer kroppsorienterte og gruppedynamiske undervisningsformer slik det gjøres i for eksempel faget drama. Ved at deltakerne da er vant til å reflektere over egne erfaringer, vil de også være bedre i stand til å trekke ut kunnskap fra sine erfaringer.

En kan tenke seg muligheten av at medforskerne (deltakerne) selv gjorde slike oppvarmingsøvelser i starten av aksjonsforskningsprosjektet, for å levedegjøre egne erfaringer, eventuelt også for å utforske om dette i seg selv kunne virke stimulerende på aksjonsforskningsprosessen. Et slikt design innenfor aksjonsforskning vil ikke kun ha som formål å utvikle opplegg om kropporienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser til bruk for enkeltpersoner gjennom for eksempel kursopplegg der de får erfaring fra og læring i å benytte slike øvelser. Et slikt aksjonsforskningsprosjekt vil også kunne bidra til strukturer for bruk av slike øvelser, slik at spredningen, dersom en finner ut at de er hensiktsmessige og nyttige, ikke er avhengig av enkeltpersoner som lærer bort og av enkeltpersoner som ønsker å lære, men at det er strukturer i det daglige som sikrer en hensiktsmessig bruk av slike øvelser. Denne sikringen i strukturer kunne være i form av faste aktiviteter i en institusjon, og det kunne til og med inngå i et rammeverk slik at det også har skriftlig og institusjonell forankring (jfr. Gustavsen, 1992; 2001) – igjen for å sikre at slike opplegg ikke står og faller på enkeltpersoners initiativ og engasjement, og heller ikke at slike opplegg forsvinner bare på grunn av motstand fra enkeltpersoner. Det er forresten ikke uvanlig med kroppslig opplevd motstand når en gjør slike øvelser, så det forsterker betydningen av strukturell forankring.

Jeg mener ikke å ha som utgangspunkt for videre forskning at slike øvelser uansett skal spres. Med erfarne aktører som medforskere, vil det først måtte komme fram om slike øvelser er nyttige og hva de eventuelt er nyttige til. Deretter, dersom en finner ut at slike øvelser med fordel kan brukes i mange flere sammenhenger enn det som gjøres i dag, må spørsmålet reises om hvordan dette kan spres.

Denne undersøkelsen jeg nå har gjennomført, inkludert analysen og med tilhørende refleksjoner omkring resultatene, kan gi et mulig begrepsapparat og en nyttig strukturering i forhold til spørsmålsstilling og design av videre forskning. Selv om aksjonsforskeren ikke skal overføre sin kunnskap til medforskerne, kan han/hun allikevel bidra med sin kunnskap i form av reflektert, erfaringsbasert og teoretisk fundert kunnskap som viktige innspill i samspill med medforskerne.

5. Konklusjon

5.1 Oppsummering av resultatene fra undersøkelsen

Oppsummering av resultatene fra undersøkelsen

Deltakelse i kropporienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser ser ut til å kunne påvirke etterfølgende smågruppesamhandling i retning av større grad av intersubjektiv deltakelse i form av:

- Større grad av ”å glemme seg selv” og kontakt og involvering med hverandre i etterfølgende samtale – fortolket bl.a. ut fra hvor mye deltakerne tok på hverandre, ut fra antall pauser i samtalen og hvordan deltakerne opplevde pausene, og type kritiske nå-øyeblikk som var rettet mot hverandre i gruppen
- Større gjennomføringsgrad av planlagte oppgaver
- Større grad av oppmøte i avtalt samhandling

Det er mulig at deltakelse i oppvarmingsøvelser kan stimulere kritiske nå-øyeblikk i retning forsonende møte-øyeblikk som løsning - siden en av gruppene med oppvarming viste et eksempel på et slikt forløp, mens ingen av gruppene uten oppvarming viste dette.

Sannsynligvis må flere andre betingelser være til stede for at dette fenomenet skal vise seg i større omfang i smågrupper, for eksempel at deltakerne kjenner hverandre bedre, større grad av personlig motivasjon for samhandlingen m.m.

Ut fra anvendelse av mer teoretisk orienterte begreper i forståelsen av nevnte resultater, kombinert med iøynefallende og illustrerende eksempler fra datamaterialet, er det videre argumentert for at deltakelse i oppvarmingsøvelser kan stimulere større grad av intersubjektiv deltakelse i form av:

- Større grad av delaktig avspeiling i samtalene, spesielt i forhold til primær intersubjektivitet og interkroppslighet (bl.a. musikalitet og synkronisitet i bevegelser og uttrykk, felles oppmerksomhet og det å ta på hverandre)

- Større grad av interaksjonsrituale

5.2 Teoretiske konklusjoner

Resultatene er i tråd med flere teoretiske og forskningsfaglige tilnærminger, bl.a. innenfor intersubjektivt orientert utviklingspsykologi om ulike nivåer av selvets utvikling (Stern, 1991, og Bråten, 2007b), kropporientert og fenomenologisk orientert grunnforståelse: om interkroppslighet (Merleau-Ponty, 1994), dialogisk forståelse av kroppsliggjort intersubjektivitet (Luckmann, 1992), og om forskning innen nevrobiologi (Damasio, 2000; Stamenov & Gallese, 2002). Disse tilnærmingene understøtter at slike kropporienterte og intersubjektivt orienterte oppvarmingsøvelser *kan* ha en innvirkning – som en kan anta også vil vise seg i etterfølgende samhandling. Petzold peker som nevnt på at det er først ved gjentatt deltakelse i slike øvelser, at en vil se tydelige resultater i form av synkronisitet på ulike nivåer (Petzold, 2004).

5.3 Forsøksvise forklaringer på forskjellene mellom skolene

Deltakelse i oppvarmingsøvelser ga ulike utslag for de to skolene som var med i undersøkelsen. Dette kan ses i sammenheng med at det var ulik grad av erfaring med slike øvelser på de ulike skolene. På skolen der deltakerne hadde mest erfaring med slike øvelser, viste det seg å være størst grad av intersubjektiv deltakelse i oppvarmingsøvelsene. Videre var det på denne skolen størst forskjell mellom gruppene med og uten oppvarming med tanke på intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling.

Undersøkelsen viste altså en sammenheng mellom grad av intersubjektiv deltakelse i kropporienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser og grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling. Det har blitt diskutert og argumentert for at deltakelsen i oppvarmingsøvelsene var det som påvirket til større grad av intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling. Faglitteratur relatert til dette emnet, oppsummert nedenfor, peker i retning av en slik sammenheng.

Men null-hypotesen kan ikke utelukkes ved at det kan være andre forklaringer på resultatene fra undersøkelsen enn nevnte forklaringer. Erfaring med slike øvelser, er trukket inn som et moment. Andre forhold som kan ha betydning er: hvilke typer øvelser som anvendes og til hvilke formål, skolemiljø og – kultur, hvor godt deltakerne kjenner hverandre på forhånd, samtaletemaet, og motivasjon og eierforhold til samhandlingen, m.m.

Angående overføringsverdi fra resultatene av undersøkelsen, til andre sammenhenger enn der undersøkelsen ble gjennomført, vil dette bare kunne antydes, bl.a. på bakgrunn av at null-hypotesen ikke kan utelukkes. En ny undersøkelse vil måtte designes og gjennomføres for å kunne gi tydeligere svar; en undersøkelse med flere grupper og med bedre kontroll over ulike variabler.

5.4 Videre forskning

Det må vurderes om momentene og begrepene som er anvendt her i forståelsen av resultatene, er hensiktsmessige, eller om de trenger å utvikles videre med tanke på videre forskning. Om resultatene kan overføres til andre sammenhenger enn der undersøkelsen ble gjennomført, vil også måtte undersøkes nærmere.

Siden undersøkelsen først og fremst har vært kvalitativt orientert, og med for få grupper til å framskaffe signifikante resultater slik positivistisk orientert forskning etterstreber, vil undersøkelsen, sett innenfor en mer positivistisk orientert tradisjon, måtte ses som en forstudie for å identifisere interessante og aktuelle fenomener som igjen kan anvendes som hypoteser for videre studier. Det er framsatt en skisse for videre forskning innenfor eksperimentelt orientert design, der bl.a. grad av synkronitet måles på mikroplan.

Også andre tilnærminger til videre forskning er nevnt. Undersøkelsen peker på muligheter for at også motivasjonsaspekter kan bli stimulert gjennom deltakelse i oppvarmingsøvelser, på bakgrunn av bedre gjennomføringsgrad av den praktiske samhandlingsdelen for gruppene med oppvarming, og spesielt for gruppene med stor grad av intersubjektiv deltakelse i disse øvelsene. En mer pragmatisk orientert forskningstilnærming, for eksempel aksjonsforskning, kan utdype dette nærmere ved at det ut over det å frambringe kunnskap, legges vekt på kunnskapens praktiske konsekvenser og nytte. Dette kan skje ved at erfarne praktiserende av slike øvelser, utvikler denne type øvelser videre med tanke på bestemte formål - også med

tanke på motivasjonsmessige aspekter. Det kan videre dannes strukturer for praktisering og utvikling av oppvarmingsøvelser.

5.5 Avsluttende ord

Resultatene fra undersøkelsen er i all hovedsak i tråd med mine praktiske erfaringer fra bruk av oppvarmingsøvelser. Men det er allikevel ikke riktig å si at jeg har fått bekreftet alle antakelsene som jeg hadde i forkant av undersøkelsen. Bl.a. fikk forventningen om større grad av personlig åpenhet i form av selvavsløring, ikke støtte. Undersøkelsen har gjort det tydelig at i vurderingen om oppvarmingsøvelser kan påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende samhandling, må det nyanseres i forhold til hvem deltakerne er, med hvilken bakgrunn og med hvilken motivasjon, hvilke øvelser som benyttes, til hvilket formål, i hvilken kontekst, over hvor lang varighet m.m. Kompleksiteten er stor, noe som gjør det interessant å utforske temaet oppvarmingsøvelser og innvirkning på smågruppesamhandling, videre.

Referanser

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Baxter, L. A. & Montgomery, B. M. (1996). *Relating. Dialogues and Dialectics*. New York: The Guilford Press.
- Beebe, B.; Jaffe, J., Lachmann, F., Feldstein, S., Crown, C. & Jasnow, M. (2000): System models in development and psychoanalysis: The case of vocal rhythm coordination and attachment. *Infant Mental Health Journal*, vol 21 (1-2), 99-122
- Beebe, B. & Lachmann, F. M. (2002). *Infant Research and Adult Treatment. Co-constructing interactions*. Hillsdale: The Analytic Press.
- Bråten, S. (1998a). Introduction. In: S. Bråten (Ed.). *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. (pp. 1-14). Cambridge: Cambridge University Press
- Bråten, S. (1998b). Infant learning by altercentric participation: the reverse of egocentric observation in autism. In: S. Bråten (Ed.). *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. (pp. 105-124). Cambridge: Cambridge University Press
- Bråten, S. (Ed.) (2007a). *On Being Moved. From Mirror Neurons to Empathy*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Bråten, S. (2007b). *Dialogens speil i barnets og språkets utvikling*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bråten, S. & Gallese, V. (2004). Stein Bråten and Vittorio Gallese on mirror neurons systems implications for social cognition and intersubjectivity. In *Impuls*. 3 – 58 årg. 96-107. Oslo: Universitetet i Oslo
- Bråten, S. & Trevarthen, C. (2007) Prologue: From infant intersubjectivity and participant movements to simulation and conversation in cultural common sense. In S. Bråten (Ed.). *On Being Moved. From Mirror Neurons to Empathy*. (pp. 21-34). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- Burks A. W. (ed.) (1958). *Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Volume VII Science and Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Chambliss, D. F. & Schutt, R. K. (2003). *Making Sense of the Social World. Methods of Investigation*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton. Princeton University Press.
- Damasio, A. R. (2001). *Descartes' feiltakelse. Fornuft, følelser og menneskehjernen*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Damasio, A. R. (2002). *Følelsen av hva som skjer. Kroppens og emosjonenes betydning for bevisstheten*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Egan, G. (1970). *Encounter: Group Processes for Interpersonal Growth*. California: Brooks/Cole Publ. Comp.
- Frijda N. H. & Mesquita, B. (2000). Beliefs through emotions. In: N. H. Frijda; A. S. R. Manstead, S. R. Anthony & S. Bem (Eds.) *Emotions and Beliefs. How feelings Influence Thoughts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gadamer, H.G. (1972). *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, 3. Aufl., Tübingen: Mohr
- Google scholar: A search engine for scientific research articles
- Gustavsen, B. (1992). *Dialogue and Development. Theory of communication, action research and the restructuring of working life. Social science for social action: toward organizational renewal. Volume 1*. Arbetslivscentrum. Stockholm: Van Gorcum, Assen/Maastricht.
- Gustavsen, B. (2001). Theory and Practice: the Mediating Discourse. In: P. Reason & H. Bradbury, (Eds). *Handbook of Action Research*. London: SAGE Publications.
- Hundeide, K. (2004). Omsorg og overgrep i og utenfor sonen for intimitet. I H.E. Nafstad. *Det omsorgsfulle mennesket* (s. 83 – 117). Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Lipschutz, Dan (1976). *Samspel I Grupp: Kordainstitutets övningar I Skapande Verksamhet Och Dynamisk Pedagogik*. Stockholm: Wahlstrom & Widstrand

- Luckmann, T. (1992). On the communicative aspect of perspectives, dialogue and communicative genres. In: A. H. Wold, (Ed). *The Dialogical Alternative*. (pp. 219 – 234). Kristiansand: Scandinavian University Press.
- Marcel, G. (1985). Leibliche begegnung. In H. G. Petzold (Hrsg). *Leiblichkeit, philosophische, gesellschaftliche und therapeutische Perspektiven*, (s 15 – 46). Paderborn, Junfermann.
- Mason, Claire M. (2006). Exploring the Processes Underlying Within-Group Homogeneity. In: *Small Group Research*. Vol 37, No 3, 233-270
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oslo. Pax.
- Moreno, J. L. (1953). *Who Shall Survive? Foundations of Sociometry, Group Psychotherapy and Sociodrama*. N.Y.: Beacon House Inc
- Moscovici, S. (2001). *Social Representations: Explorations in Social Psychology*. N.Y. New York University Press.
- Petzold, H. G. (1988). *Integrative Bewegungs- und Leibtherapie. Ein ganzheitlicher Weg leibbezogener Psychotherapie 1-2*. Paderborn: Junfermann Verlag
- Petzold, H. G. (2003). *Integrative Therapie 1-3*. Paderborn: Junfermann Verlag
- Petzold, H. G. (2004). Der “informierte Leib im Polylog” – ein integratives Leibkonzept Für die nonverbale/verbale Kommunikation in der Psychotherapie. In: M. Hermer & H. G. Klinzing (Hrsg.) *Nonverbale Prozesse in der Psychotherapie*. (s. 107-156). Tübingen: dgvt Verlag.
- Petzold, H.G. (2008). *Integrativ supervision og organisasjonsutvikling – filosofiske og sosialvitenskapelige perspektiver. En håndbok for refleksiv praksis*. Oslo: Conflux Forlag
- Psych-info: A search engine related to psychological literature and social-behavioural sciences
- Reason, P. & Bradbury, H. (Eds.) (2008). *The SAGE Handbook of Action Research. Participative Inquiry and Practice*. Second Edition. London: SAGE Publications.

- Rogers, C. (1971). *Om encountergrupper*. København: Jespersen og Pios forlag.
- Rizzolatti, G., Craighero, L. & Fadiga, L. (2002). The mirror systems in humans. In: M. Stamenov & V. Gallese (Eds.). *Mirror Neurons and the Evolution of Brain and Language*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Schein, E. H. (1994). *Organisasjonskultur- og ledelse. Er kulturendring mulig?* Oslo: Libro Forlag.
- Schmidt, R. C., Carello, C. & Turvey, M.T. (1990). Phase Transitions and Critical Fluctuations in the Visual Coordination of Rhythmic Movements Between People. In: *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*. Vol 16 no 2, 227 – 247
- Schögler, B. & Trevarthen, C. (2007). To sing and dance together: From infants to jazz. In S. Bråten (Ed.). *On Being Moved. From Mirror Neurons to Empathy*. (pp. 281-302). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Sjøberg, J. (2006). *Literature review related to different approaches to intersubjectivity, group processes and to research related to the influence of warming up exercises*. Part of the master thesis programme, Psy 4090. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Sjøberg, J. (2009a – u.a.). *Protokoll, med detaljerte og utdypende utdrag fra analysen av samtaledelen i undersøkelse om: oppvarmingsøvelser og betydning for intersubjektiv deltakelse i smågruppesamhandling*. Arbeidsdokument.
- Sjøberg, J. (2009b – u.a.). *Refleksjoner over en forskningsprosess - med utgangspunkt i en undersøkelse om deltakelse i kropporienterte og gruppedynamiske oppvarmingsøvelser kan påvirke intersubjektiv deltakelse i etterfølgende smågruppesamhandling*. Speciale: Universitetet i København. Under arbeid. Innleveres høst 2009.
- Stamenov, M. & Gallese, V. (2002): *Mirror Neurons and the Evolution of Brain and Language*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam.
- Stern, D. N. (1991). *Barnets interpersonelle univers*. København: Hans Reitzels Forlag

- Stern, D. N. (2004). *The Present Moment In psychotherapy and everyday life*. N.Y. W. W. Norton & Company.
- Torbert, W. R. (1972). *Learning from Experience Toward Consciousness*. N.Y. Columbia University Press
- Trevarthen, C & Hubley, P. (1978). Secondary intersubjectivity. In: A. Lock (Ed.), *Action, Gesture and Symbol*. London: Academic Press. (pp 183-229)
- Trevarthen, C. (1979). Communication and cooperation in early infancy: a description of primary intersubjectivity. In: M. Bullowa (Ed.). *Before Speech*. (pp. 321-347). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tronick, E. Z. (1998). Dyadically Expanded Stated of Consciousness and the Process of Therapeutic Change. *Infant Mental Health Journal*, vol 19 (3), p. 290-299. Michigan Association of Infant Mental Health.
- Tubbs, S. L. & Baird, J. W. (1976). *The Open Person. . . Self-Disclosure and Personal Growth*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company
- Wittgenstein, L. (1958). *Philosophical investigations*. Oxford: Blackwell

For henvendelse:

Jan Sjøberg

Telefon mobil: 99 01 97 07

e-post / e-mail: jan.sjoberg@c2i.net